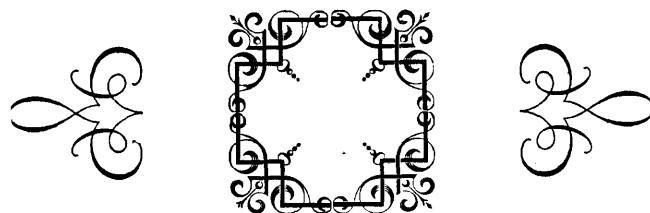

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

ДВУМЕСЯЧНЫ ЧАСАПІС БЕЛАРУСКАЕ РЭЛІГІЙНАЕ ДУМКІ

З ІМЕСТ

а. Л. Гарошка — Мова кастрычнікае рэвалюцыі	1
А. Дарожны — Ваюючае бязбожжа	3
А. Дарожны — Беларусь у бязбожным агні	6
а. Ч. Сіповіч — Пабожныя рэлігійныя практыкі	9
А. Жменя — Хто сее вецер, той жне буру	11
а. Ч. С. — Кангрэс «Pax Romana»	12
На рэлігійнай ніве	13
Беларуская хроніка	15
Абраамі з жыцьця	**

BOŽYM ŠLACHAM (SUR LA VOIE DIVINE)

BULLETIN RELIGIEUX BIELORUSSIEN BIMESTRIEL
Année VI.   № 50   Septembre-Octobre 1952

51, rue des Sts-Pères — PARIS - VIe

Перадпілата «Божым Шляхам» на 1952 г.		
	За адзін нумар	На год
Францыя	60 фр.	350 фр.
Англія	1 ш. 10 пэн.	8 шыл.
Аргентына	2 пэз.	10 пэз.
Аўстралія	2 ш.	10 шыл.
З. Ш. А.	20 цэн.	1 дал.
Бэльгія	8 б. фр.	50 б. фр.
Данія	1 д. кар.	6 д. кар.
Канада	20 цэн.	1 дал. 20
Нямеччына	80 пф.	5 н. м.
Швэція	1 ш. кар.	6 ш. кар.

Грошы слачь на адрасы:

у ФРАНЦЫІ:

Chèque Postale : Paris c. 6287 44
R. P. Horosko Leo. 95, rue de Sèvres,
PARIS VIe.

у АНГЛІІ:

Rev. dr. C. Sipovic, Marian House, Holden
Avenue, LONDON N. 12.

у АРГЕНТЫНЕ:

Asociación Bielorusa en la Argentina C. Co-
ronel Sayos 2981,
4, de Junio, Buenos Aires.

у АЎСТРАЛІІ:

Mr. Jackieyicz Dønat, 60. Fisher Str.
East BRISBANE. Q-ld.

у БЭЛЬГІІ:

Mr. Sacko Alexander. 19, Place Hoover,
LOUVAIN.

у НЯМЕЧЧЫНЕ: Weissruthenischer Caritas-
dienst in Deutschland. (20b) Goslar/Harz,
Sommerwohnenstrasse 1 A.

3 БЕЛАРУСКАЕ НАРОДНАЕ МУДРАСЬЦІ

Бог багаты — болей мае, як раздаў.

Бог бачыць сірочыя сълёзы.

Бог ведае, як хто абедае.

Бог гордых з неба скідае.

Бог дае на ўсіх долю.

Бог ды Бог, але й сам ня будзе плох.

Болей слухай, а меней гавары.

Бруд — хвароба, бруд — матіла; чысьціня
здароўе, сіла.

Будзе і на жыгліву крапіву мароз.

Будзе пара, вырасьце трава.

Будзе перш выслушачым, а потым павядачым.

Будуць дзеци, будзе і на дзеци.

Бяда юдна ніколі ня ходзіць, другую за са-
бою водзіць.

Бяда хонць мучыць, але жыць вучыць.

Бяду перацярпеў, а дабра ня съцерпеў.

КНІЖКІ ДА НАБЫЦЫЦЯ.

У Беларускіх Каталіцкіх Місіях у Лёндане і
Парыжы можна купіць наступныя беларускія
кніжкі:

Друя В. — Ты і яна. 250 фр — 6 шыл.
а. Л. Гарошка — Душа 40 фр. — 1 шыл.
а. Л. Гарошка — Паходжанье чалавека 20 фр. —
10 пэн.

а. Л. Гарошка — Св. Еўфрасіня — Прадслава
Полацкая 130 фр.— 3 шыл.

Г-і Я. — Казкі № 2 — 30 фр. 15 пэн.

Г-і Я. — Казкі № 3 30 фр. 15 пэн.

Равенскі М. Арсеньева Н. — Магутны Бёжа. Пес-
ня з нотамі. — 5 фр. 3 пэн.

Народная казка — Музыка і чэрці 40 фр. 1 шыл.

Сяднёў М. — Цень Я Купалы 30 фр. 15 пэн.

Каваль П. — Беларусь у датах ,ліках і фактах
250 фр. 6 шыл.

Змагар А. — Случчакі-Апавяданье—100 фр. 2 ш.

Змагар А. — Рэпка-казка — 30 фр. 15 пэн.

Малітаўнік «Божым шляхам» 80 фр. 2 шыл.

Малітаўнік «Holas Duś» 200 фр. 5 шыл.

Паштоўкі з беларускімі краявідамі — 15 фр. 8 п.

Камплект часопісу «Божым шляхам» за мінулыя га-
ды 1200 фр. 1 ф. 10 шыл.

M. Bahdanovic — Weissruthenischer Hei-
mat. Lyrik — 50 фр. 2 шыл.

Звяртца на адрасы: У Францыі:

R. P. Horosko Leo, 95, rue de Sèvres.
Paris VI.

У Англіі: Rev. dr. C. Sipovic, Marian
House, Holden Avenue, LONDON N. 12.

У Нямеччыне: Weissruthenischer Caritas-
dienst in Deutschland. (20b) Goslar/Harz,
Sommerwohnenstrasse 1 A.

У ВАГА !

Усю карэспандэнцыю для рэдакцыі «Божым
шляхам» просьціца высылаць на вышэйпаданы
асабісты адказнога рэдактара а. Л. Га-
рошка.
Рэдакцыя.

Бяды ня шукай, сама прыйдзе.

Бяз Боскае помачы нічога ня зробіш.

Бяз Боскага допусту і волас з галавы не спадзе.

Бяз працы жыць, толькі неба капціць.

Бяры на веру, піши на съцену.

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД «БОЖЫМ ШЛЯХАМ»

I ФОНД «ДОБРАЕ КНІЖКІ».

Апошнім часам прыслалі:

Асімовіч Я. 800 фр., Елешэвіч П. 500 фр., Ка-
ранеўскі М. 450 фр., Качан У. 1100 фр., Карніло-
віч С. (группа Клевэлянд) 1724 фр., Мятла П. 500
фр., Р-я Б. 1500 фр., Сарока Ўл. 450 фр., а. Т. У.
400 фр, Група Ля Крэзо 2200 фр., Шэцько А.
(группа Бэльгіі) 2310 фр., Яцкевіч Д. (группа Аў-
стралія) 2417 фр.

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

Год VI.

ВЕРАСЕНЬ-КАСТРЫЧНІК

№ 50

Мова кастрычніцкае рэвалюцыі

Сёлета па ўсім Савецкім Саюзе і ў падбальшавіцкіх краінах урачыста азначаюць 35-ую ўподкі рэвалюцыйнага перавароту. Сталася тая падзея далёка ад Беларусі і беларускі народ у ёй ня прымай актыўнага ўдзелу, аднак хутка разам з іншымі суседнімі краінамі стаўся ахвяраю бальшавіцкага гвалту, а сёньня увесь съвет стаць перад пагрозаю падзяліць долю паняволеных бальшавізмам краінай, калі не здабудуцца на актыўнае супрацьдзеяньне заразе. Сёньня ад бальшавізму больш або менш цярпяць амаль усе, незалежна ад таго, ці яны жывуць далёка ад Савецкага саюзу, ці блізка і гэты факт прамаўляе штораз галасней да перакананыя здаровадумаючых людзей, што супраць агульнага ліха, трэба ўсім шукаць дзейнае рады. Самазразумела, што тая рада будзе тады дзейная, калі зынішчыць найглыбейшыя карані бальшавізму. Дзеля гэтага варт пашукаць тых каранёў.

Зъявіўся бальшавізм ня прыпадкам і не адразу; ён доўгія гады дасьпявав у Рәсей, аж пакуль выbuchнуў крывавым вулканам. Падобна як хворы нясьведама хапаецца за балючае мейсца, так і хвала рэвалюцыі ў першую чаргу кідаецца на тыя вогнішчы, што яе выклікалі. Кастрычніцкая рэвалюцыя накінулася на дэспатызм, сацыяльную несправядлівасць, нацыянальнае гнобленье і асабліва моцна на рэлігію. І тут зноў, вяртаючыся да прыкладу з хворым трэба сцвердзіць, што хворы хватаючыся за рану, гэтym яе яшчэ ня лечыць, падобна і рэвалюцыйны выbuch ня вылечыў тых грамадзкіх верадаў, якія выклікалі народны бунт і выяўлі прычыны грамадзкіх хваробаў. Абавязкам усіх адказных людзей ёсьць, каб не заплюшчваць вачэй на выяўленыя факты, наадварот, да іх трэба прыглянуцца якнайбольш уважна.

Рэвалюцыйная хвала накінулася на некалькіх хворых пунктаў, але між імі найглыбейшым атынкам і наважнейшым трэба лічыць рэлігійны заняпад. Шмат хто задоўга перад рэвалюцыяю, назіраючы адносіны да рэлігіі ў Рәсей, праракаваў нямінучую катастрофу для царскае імპэрыі. Выдатны вучоны праф. фізіялогі Гальяш фон Цён (1843-1912), які на пачатку гэтага стагодзьдзя быў закліканы ў Пецярбурскі юніверсітэт і на сваёй інаўграцыйнай лекцыі ўспомніў імя Бога,

быў моцна зьдзіўлены, што студэнты на гэта зарэагавалі бурнымі пратэстамі. Присутны на інаўграцыі міністар асьветы стараўся аблініць у жарт паводзіны студэнтаў. На гэта праф. Цён заўважыў, што легкаважыць гэтага зъявішча нельга, бо патураючы падобнаму бязбожнаму ўзгадаванню, нямінуча дойдзе да рэвалюцыі не пазней, за якіх 30 гадоў. Бачым, што вучоны крыху пералічыўся ў гадох але ў сваіх прадбачаньнях нічуть не памыліўся.

Пасля рэвалюцыі, дык пераважная большасць тых дасьледнікаў, што шукалі яе прычыну, прыходзілі да выснаўку, што яе выклікаў доугавяковы рэлігійны заняпад і проста адступніцтва ад веры.

Аб tym, якое было адступніцтва ад веры ў Рәсей найлепш паслухаць съведчаныні кампэтэнтных людзей так з асяродзьдзя праваслаўных епархай, як і дзяржаўных дзеячоў.

У другой палавіне XIX ст. расейскі ўрад рабіў спробы выясняць прычыны рэлігійных неладоў у некаторых губэрнях. З гэтаю мэтаю быў разаслаў адпаведныя анкеты да губэрнатараў. Вось што ў адказ на тую анкету пісаў С. П. Гагарын архангельскі губэрнатар: «Нашае духавенства неасьвеченнае, грубае, незабясьпечанае і адначасна сваім паводзінамі і способам жыцця разяча выдзяляецца ад народу, ня робячы на яго найменшага ўплыву... Казаньняў наш народ ня чуе ад праваслаўнага духавенства... Таму астaeцца без пазнання веры... Цi можа народ паважаць духавентса, калі ўсюды між імі бачыць няуваражнасць у служэнні, бясчынствы пры выконванні абрадаў сув. Тайнаў... а патураныне кансісторыі, якая кіруецца хабарам, вынішчае ў іх і апошнія рэшткі прауды» (П. Мілюковъ, Очерки по истории русской культуры. Парыжъ, 1931. Т. II, ч. I, стр. 171-172).

Ведамы расейскі публіцист Розанов, міма свае глыбоке пашаны да Праваслаўнае Царквы, яшчэ перад рэвалюцыяй з сумам казаў: «Сучасную Царкву можна прыбраўніць да пахучага рэліквіяра са съвятymi мішчамі; ніхто ня скажа, што гэта памяшальнае прыбраўнанье, бо прыбраўноўваеца да съвятога, да божага... Але нельга аспрэчваць, што сув. мошчы ня рухаюцца, не варушаюцца». Аб праваслаўных съвтарох ён цытуе пагляды ін-

шых: «На наша духавенства сыпалася безыліч аўбінавачаньняў, а ў інтymных тутарках — іх, гэных аўбінавачаньняў — яшчэ больш, чым у яўных, да таго з кругоў найбольш прыхільных да Царквы. С. А. Рачыцкі — гэта-ж, здаецца, самае адушаўленье, сам узылёт у сэнсе вечнага і безустаннага цалаваньня падвалін Царквы, а міжтым ягоныя «Письма къ духовному юношеству»... гэта значыць да заўтрашніх сьвятароў, падобныя на так бядовы памфлет супраць нораваў нашага духавенства і агульнага бясcільля... што сам аўтар першапачатна ня пусціў книгkі ў прадажу і толькі год пасля выданья асыярожна даў доступ да яе ўсім жадаючым» (В. Розаноўсь, Около церковныхъ стѣнъ. С. Петербургъ, 1906. Томъ I, ст. 52-53).

Беспараўнаныя вастрэйши суд аб дарэвалюцыйным духавенстве даў шырокаведамы правасланы епарх архіяп. Антоній (Храповіцкі) у сваім лісьце да мітрап. Флавіяна з дня 28. каstryчніка 1907 г. Характэрizuющы праваслаўнае акадэмічнае духавенства, ён падаваў такія факты, што іх тут ня мейсца поўнасцю цытаваць, амняжуемся толькі некаторымі сказамі: «Папы, якія вучачца ў акадэміях, праз цэлыя месяцы ня ходзяць у цэрквы, перад службай (раніцаю) ядуць каўбасу з тарэлкаю, дэманстратыўна грамадамі ходзяць у публічныя дамы... Калі лепшыя студэнты супярэчачь папом на зборках: «Гэта ня годзіца з асноўнымі догмамі хрысьціянскае веры», дык ім адказваюць: «Я догмаў ня признаю». І вось грамады такіх зьверападобных экзэмпляраў напаўняюць нашыя школы, як настаўнікі рэлігіі» (П. Мілюковъ. усп. твор стар. 174).

Відаць, што гэты ліст епарха напісаны пад уражэннем абураючых фактаў і таму, магчыма, ён залішне абагульнівае дрэнныя праявы, зусім забываючыся аб tym, што з успомненых лепшых студэнтаў выходзілі так-жа добрыя сьвятары, але нажаль трэба згадзіцца з паважаным епархам у яго строгім асуджваныні дрэнінга, бо агульна ведама, што добрае чуваць далёка, але ліхое яшчэ далей. І вось пад уплывам тэтага ліхога адбываўся рэлігійны заніпад у народзе. Той-жа епарх яшчэ ў 1899 г. пісаў у казанскім часапісе «Дзяятель» аб расейскім народзе: «Гэта ўжо не народ але гніоучы трып, які сваё гніццё ўважае за жыццё, а на ім і ў ім жывуць толькі краты, рабакі і агідная жамяра якая радуеца з таго, што цела памерла і гніе, бо ў жывым целе ня было-б заспаекення іхных пажаданьняў, ня было-б для іх жыцця» (Н. Д. Тальберг, Святая Русь. Паріжъ, 1929 с. 127).

Гэтыя і падобныя ім думкі вартыя тымбольшае ўвагі, што іх выказалі шчырыя праваслаўныя расейскія патрыёты.

Аб tym, якое дачыненьне мае рэлігійны заніпад да каstryчніцкае рэвалюцыі 1917 г. най-

больш ясна выказаўся шырокаведамы расейскі філёзаф Н. Бердяев. Вось ягодыя слова: «Бальшавізм адказвае духоваму стану расейскага народу, выяўляе навонках нутраныя духовыя распады, адступніцтва ад веры, рэлігійны крызіс, глыбокую дэмаралізацыю народу... Савецкая ўлада сталася адзінаю магчымайа ў Расеі ўладаю ў мамэnt разлажэння вайны... У мамэnt духовага ўпадку і эканамічнага разгрому, у мамэnt аслаблення эзычэвых асноваў. Гэта ўлада сталася народнаю ў вельмі непахавальным для яе сэнсе. Другая ўлада не могла быць створана ў стыхіі рэвалюцыі, у тых духовых і гістарычных аbstавінах, у якіх гэта стыхія разбушавалася. Народ знаходзіўся ў стадыі абману і стварыў манлівую ўладу. Толькі бальшавізм мог сяк-так арганізаваць і ўтрымаць раскаваную ім дэманічную стыхію... Улада, каторая захацела-бы быць больш культурнаю, не могла-б існаваць. Бог быццам перадаў бальшавіком ўладу для пакарання народу за грахі» (Н. Бердяев, Новое средневековье. Берлин, 1924, стар. 71-72).

У сьвяtle гэтых фактаў і разважаньнаў становіща ясным, што ўся рэлігійная дзейнасць сьвятароў, уся рэлігійная прэса, усе дыскусіі аб рэлігіі ці то на старонках прэсы, ці пры кожнай іншай нагодзе — ня ёсьць асабістую спраўю сьвятароў. Не! Гэта агульная жыццёвая спраўа, а для беларускага народу гэта спраўа жыцця і съмерці. Толькі чалавек злое волі яшчэ сёньня ня бачыць і не разумее, што народ, які ня прыносіць Божу бляскроўнае ахвяры ў сваіх сьвятынях, прыносіць страшэнныя крывавыя ахвяры ў канцэнтрацыйных лягерах; дзе заціхает песня на хвалу Бога, там узьнімаецца да неба стогн і плач. Вялікую праўду казаі Вільям Пэн: «Тыя, што ня хочаць слухацца Божых прыказаньняў, будудь слухацца тыранаў». Бальшавікі, відаць, першыя зразумелі, што сапраўдная рэлігінасць азначае канец іхняму панаванню, таму і вядуць бязылітасны прасьлед.

Беларускіх сьвятароў асталося вельмі мала, але тыя, што асталіся, ужо ня раз далі доказ свае шчырае любові народу і гэта любоў ня толькі дазваляе, але і забавязвае пры кожнай нагодзе напамінаць сваім суродзікам, што бяз шчырае рэлігінасці беларускі народ ніколі ня будзе мець лепшае будучыні. Калі з'яўляюцца некаторыя гора-дзеячы, што раяць рэлігійную абыякавасць, як развязку рэлігійнага пытання на Беларусі, дык на гэтым мейсцы ніжэйпадлісаны, выконваючы свой сьвятарскі, грамадзкі і беларускі нацыянальны абавязак, найбольш ясна прынамінае перад ўсім народам, што рэлігійная абыякавасць раней ці пазней родзіць нешта падобнае да каstryчніцкае рэвалюцыі. Тымчасам ўсяму съвету, а можа найбольш беларускаму народу, каstryчніцкая рэвалюцыя выціснула зашмат сълёз і крыві, каб забывацца аб яе прычынах.

Здаецца ўжо было даволі часу ,каб зразумець, да чаго вядэе безрэлігійнасць, але тымбольш быў час так-жা съвтаром зразумець, якія яны маюць

адказныя абавязкі адносна народу і якую яны ня-
суць адказнасць за душу вернікаў.

А. Л. Гарошка.

Ваючае бязбожжа

Сучаснае палажэнне больш чым калі вымагае ад вернікаў ня толькі добра ведаць сваю веру, але так-жа і наступаючыя варожыя сілы, каб магчы ім дзейна супрацьставіцца.

З усіх дагэтуешніх ворагаў рэлігіі найбольшою засяцасцю вызначаючыя бальшавікі, бо ў іх бязбожжа лягло ў аснову дзяржаўнае сістэмы. Яны абвесцілі барацьбу з рэлігіяй на жыццё і на съмерць. Прыняўшы марксавую тэорыю, што рэлігія гэта «спіум для народу» і што гэты «опіум» нарадзілі сацыяльныя адносіны, бальшавікі тэорэтычна плянавалі вынішчыць рэлігію праста і хутка зьнішчыўшы сацыяльныя карані рэлігіі. У практицы аднак ваюць з рэлігіяй найбольш грубым спосабам насельства, гвалту і тэрору. Фальшивая тэорыя хвараблівае фантазіі ў практицы не саромеца а ніякага гвалту, а ў тэорыі ніякае хлусні ані самаабману. Сёняня бальшавікі стаяць перад фактам, што тыя ўяўныя карані рэлігіі зьнішчылі, а рэлігія не, дык апраўдаўваючы, што маўляў: «У савецкім Саюзе зылківідаваны сацыяльныя карані, якія родзяць і кормяць рэлігію, але... рэлігія вельмі начэпная і жывущая, яна прадаўжае існаваць, як перажытак мінулага»1). Дзіўны гэты «перажытак», ён больш жывущы, як тыя «сацыяльныя карані».

Варта прайсціся па сълядох ваючых бязбожнікаў ,каб усъведаміць сабе ўсё тое гнобленыне, якое нясуць яны з сабою ўсюды, дзе дарвуцца да ўлады, гэта можа нас спанукаць да больш шчырага выконваньня сваіх рэлігійных практикай.

Яшчэ ў 1905 г. Ленін пісаў у артыкуле «Сацыялізм і рэлігія», што камуністычная «пропаганда неабходна ўключае пропаганду атеізму»2). Гэту-ж думку ён паўтарыў з яшчэ большым націскам у артыкуле «Аб адносінах работніцкага партыі да рэлігіі»3). Сыледам за ім і Сталін у 1927 г. пісаў: «Партыя ня можа быць інштранальнай адносна рэлігіі і яна вядзе антырэлігійную пропаганду супраць усіх і ўсякіх рэлігійных забабонаў, таму што яна стаіць за науку, а рэлігійныя забабоны йдуць супраць науки»4). Гэтыя сказы і цяпер паўтараюць бальшавікі пры розных нагодах.

Але якая «наука» ў сапраўднасці выступае

1. Большая Советская Энциклопедия. Изд. 2., т. 3, стар. 353.

2. В. И. Ленин. Сочинения. Изд. 4-е, т. 10, стар. 67-68.

3. Там-жа, т. 15, стар. 375.

4. И. В. Сталин. Вопросы ленинизма. Изд. 10-е, стар. 192.

супраць рэлігіі ў Савецкім Саюзе, няхай гавораць самыя факты. Тут падамо толькі важнейшыя з іх. Чому абмяжоўваецца толькі важнейшымі фактамі? Бо іх ёсьць за шмат для часапіснага артыкулу, самыя толькі пастановы савецкага супрацьрэлігійнага законадаўства твораць трубую книжку, выданую Гудулянавым5). Храналёгічна гэтыя факты на аблшары СССР выглядаюць так:

18.XII.1917 — адабрана ад Царквы мэтрычныя і шлюбныя кнігі.

20.XII.1917 — увядзенне савецкага шлюбу, як адзіна праўнага.

23.I.1918 — выданье дэкрэту «аб свабодзе сумленнія» г. зн. аб адзьдзяленні Царквы ад дзяржавы.

За адзін толькі 1918 г. растрэлена 15 япіскапаў і шматлікіх съвтароў.

1919 — пачатак прафанацыі мошчаў съвітых.

1919 — за адзін гэты год закрыта 673 манастыры з агульнага ліку 825.

25.VIII.1920 — выданье цыркуляру «аб адкрыванні мошчаў» і ліквідацыі іх.

26.XII.1921 — устанаўленне цэнзуры казанінія.

26.XII.1921 — дэкрэт аб канфіскацыі царкоўных скарабаў.

3.I.1922 — забарона навучаньня рэлігіі моладзі ніжэй 18 гадоў.

1922 — тайная пастанова аб разбуранні съвітніяў пад прэтэкстам, што яны «заграмаджваюць пляцы і праезды».

1922 — цэлы рад пастановаў супраць духавенства: не даваць духоўным харчавых картак, не даваць памешканьня, наложанье падаткаў на съвітні, забарона тримаць царкоўныя гроши па-за банкам і інш.

1922 — масавыя арышты і растрэлы духавенства. За адзін гэты год замучана каля 8.100 духоўных і манахаў, у тым ліку 210 на Беларусі.

Усе супрацьрэлігійныя дэкрэты і злочыны рабіць савецкі ўрад, як такі і ў імені ўраду. Толькі 20.IV.1925 г. адбываецца ў Маскве першы зъезд ваючых бязбожнікаў і засноўваецца арганізацыя Саюз Ваючых Бязбожнікаў(СВБ) на чале з Ем. Яраслаўскім (Губэльманам). У тым-жа годзе СВБ увайходзіць у склад Інтэрнацыяналу Праletарскіх Вольнадумцаў.

5. П. В. Гудулянов. Отделение церкви от государства в СССР. Полное собрание декретов, ведомственных распоряжений и определений Верхсуда РСФСР и других советских социалистических республик: УССР, БССР, РСФСР, Узбекской и Туркменской. Москва, 1926.

Найважнейшаю мэтаю СВБ была бязбожная пропаганда і ў гэтай дзейнасьці савецкая ўлада давала ім якнайбольш дзейную падтрымку, вядучы і далей са свайго боку бязбожны наступ у адміністрацыйным парадку.

У 1927 г. адначасна з першаю сталінскаю пяцігодкаю бязбожнікі плянуюць сваю першую пяцігодку — галоўны націск у ёй клаўся на збольшаныне ліку сяброў СВБ; яны плянавалі «да канца 1930 г. мець 4 мільёны сяброў, да канца 1931 — 7 мільёнаў, а да канца 1933 — 17 мільёнаў»⁶). Потым аб гэтай пяцігодцы зусім не ўспаміналі, бо яе ў ніводным пункце ня выканана. У сапрауднасці лік сяброў СВБ павялічваўся паволі, а потым дык пачаў ападаць. У 1926 г. было 87.033 сяброў, 1927 — 183.402, у 1928 — 250.000, у 1929 — 465.498, а ў канцы гэтага году каля мільёну, у 1930 — 2 мільёны, у 1931 — 3,5 мільёны, а ў 1932 — 5 мільёнаў. Раптоўны ўзрост ліку сяброў быў выкліканы штучна пастановаю другога сусветнага кангресу бязбожнікаў з 19.VI.1929, якая ўпаважняла прымашць у сябры СВБ дзяцей ад 14 гадоў. Да гэтага трэба дадаць, што ў 1931 г. было створана 1.686 агітатарамі. Ад 1929 г. існавала 34 антырэлігійныя музэі і больш паўсотні антырэлігійных універсytетаў. Ім на помач выходзіла ў 1932 г. 10 антырэлігійных газетаў і 23 часапісы. За час ад 1927 да 1933 году выдана 1.132 назоўныя бязбожных кнігаў і брашураў у 22 розных мовах — тут не ўспомніаем, якая была іхняя вартасць. Самыя лікі як-ні-як кажуць аб кіпучай дзейнасьці.

У гэтym-жа часе савецкі ўрад і далей выдаваў розныя адміністрацыйныя супрацьрэлігійныя дэкрэты.

8.IV.1928 — вышоў дэкрэт аб паразмільных камітэтах і аваязках т. зв. дваццаткаў.

1.X.1929 — новы дэкрэт аб правах і аваязках рэлігійных згуртаванняў і аб аваязку паноўнае перарэгістрацыі. Пры гэтай нагодзе выявілася, што не зважаючы на ўсе дагэтульшныя мерапрыемствы на абшары СССР да канца 1929 г. зарэгістравалася 33.839 «рэлігійных згуртаванняў усіх культав». Праўда да рэвалюцыі іх было шмат больш: праваслаўных парахвіяў у 1915 г. налічвалася 54.174, каталіцкіх — каля 1.300 і па некалькі тысяч стараверскіх, сектанскіх, магомэтанскіх, ізраільскіх і некалькі сот буддыйскіх. Вось жа зынішчана ўжо было шмат, аднак вынік працы бязбожнікаў для іх быў больш чым нездавальнічы дык узмоцнілі насельствы. Толькі за адзін 1929 г. зачынена 740 съвятыняў і ўтым-жа годзе канчаткова касуеца права рэлігійнае пропаганды.

У 1930 г. паздымалі званы з усіх съвятыняў. У гэтym-жа часе далучаеца яшчэ адзін грэзны дзейнік — у выніку насельнае калектывізацыі абы-

6. «Антирелигиозник», 1930 г. Нр. 4, стар. 3.

днелае сялянства ня можа плаціць празмерных падаткаў за съвятыні — яны масава закрываюцца ў адміністрацыйным парадку. Агулам рахуеца, што ў 1930 г. аставалася менш чым 50 % адчыненых съвятыняў.

Гвалты і зыдзекі падчас закрываання съвятыняў у 1930 г. былі такія, што аб іх не магла прамаўчаць нават самая-ж бязбожная прэса. Адзін праграмовы часапіс пісаў: «Рад арганізацыяў апошнім часам, магчыма няўпрыыям для сябе, пе-равёў усю дзейнасьць пераважна на кампанію закрываання цэрквяў, здымання званоў і пад. У радзе мест былі здарэнны перакручвання ленінскае лініі ў пытаныні рэлігіі»⁷). Крыху пазней той-же часапіс мусіў прызнацца: «Дзе-ні-дзе на мейсцах можна съцвердзіць поўны развал работы СВБ»⁸). Аднак самаадурманенне ў радах СВБ ня спыняеца, хоць самі мусяць съцвердзіць, што «лікавы рост СВБ не адказвае сапрауднаму росту бязбожных настроў у краі»⁹).

Характэрна для бязбожных намаганняў, што падобныя съцверджаныні і прызнаныні ў сапрауднасці нічога не змяняюць — гвалт над сумленнем народных масаў прадаўжаеца далей.

Да 1931 г. у СССР кіраўніцтва рэлігійнымі справамі знайходзілася ў маскоўскім «Трэцім адзы-дзеле сакрэтна-аперацыйнае часыці ГПУ»; там сядзеў камуніст А. Е. Тучков са сваім штабам супрацоўнікаў, там плянаваліся ўсе новыя антырэлігійныя дэкрэты і там вырашалі справы усіх епархаў, адтуль назначаліся адпаведныя ўпана-важаныя ўва ўсе адзыдзелы ГПУ. Ад 16.I.1931 г. створана пры савецкім урадзе «Культ-камісію» і туды перанесьлі ўвесь штаб Тучкова.

Маючы за сабою ўвесь савецкі дзяржавы аппарат, СВБ дні 5.V.1932 г. абвесьціў другую бязбожную пяцігодку. Яе праграма была распрацавана вельмі дакладна. У 118 пунктах намічаўся плян поўнага зынішчэння рэлігіі на абшары СССР. Матыў такое барацьбы быў вельмі просты: «бальшавізм ня можа развязацца ў рэлігійнай краіне». У паасобнасці плян прадбачваў: 1932 г. — Закрыццё ўсіх рэлігійных школаў, асабліва выхоўваючых духовенства. 1933 г. — Ліквідацыя ўсіх манастыроў; выжненіне ўсяго рэлігійнага з ся-мейнага жыцця; забароні ўсякіх рэлігійных публікацыяў; пропаганда атэізму праз кіно. 1934 г. — Разбудова атэістычных арганізацыяў. Дэпартацыя ўсіх духоўных, якія ня выракліся съвятарства. 1935 г. — Ператварэнне съвятыняў у кіна, тэатры, клубы і пад. 1936 г. — Умацаваныне зда-бытых пазіцыяў на полі антырэлігійнае барацьбы. 1937 г. — У межах СССР не павінна астацца і съледу якоесці рэлігіі; самое паняцьце Бога па-вінна быць зусім зынішчана.

7. Там-же.

8. Там-же. Нр. 10, стар. 3.

9. Там-же. Нр. 6, стар. 4.

Але што сталатся?

Другая бязбожная пяцігодка правалілася з нячуваным сорамам для яе арганізатораў. Прауда сьвятары і вернікі ўсіх рэлігій пацярпелі вельмі многа. Арышты і дэпартациі лютавалі ўвесі час, сьвятыні масава зачыняліся. Толькі за адзін 1937 г. зачынена 1100 праваслаўных сьвятыняў, 240 каталіцкіх, 115 сынагогаў, 110 мэчэтэаў і 61 лютерансскую бажніцу. На парахвіях рэдка дзе асталіся сьвятары, але рэлігійныя перакананьні ў народзе існавалі нават макней чым калісь. Дзіўна гэта, але правал бязбожнае пяцігодкі съцверджана ў найбольш даумантальны способ. Уся савецкая прэса напярод хвалілася, што хутка выявляцца асягненні камуністу, калі абвешчана перапіс населеніцтва 6.1.1937 г. У апытальніках была рубрыка Нр. 5 з запытаннем «Якое рэлігіі?» І вось вынік гэтага перапісу ніколі ня быў апубліканы. Бязбожная прэса, якая напярод цешылася выяўленнем свае перамогі, пасъля перапісу раптам замоўкла і толькі ў адным нумары «Антирелигиозника» з 1938 г. між іншым прагаварылася: «ворагі народу пралезшы ў органы народна-гаспадарчага ўліку, пастара-ліся сарваць і замуціць гэты перапіс». Мусіла аднак быць надзвычайна шмат тых «ворагаў», бо армія перапісчыкаў была нязвычайна вялікаю.

З сяброўствам СВБ вышла яшчэ горш — уканцы пяцігодкі асталося ў радох СВБ толькі 1.949.722 сябры. Такога правалу нікельга было абысьці моўчанкаю. Ужо і перш сям там адзываліся галасы засыярогі, а цяпер яны пачуліся макней. Яшчэ ў 1924 г. грузінская газета «Заря Востока» з 19.XI Нр. 707 пісала: «Пытаныне аб цэркві вельмі часта разважалася ў нашай партыі. Былі прынятые адпаведныя пастановы. Цяпер у нашай партыі німа ніводнага паважнага таварыша, які-б не ўважаў, што ў гэтай справе мы «перастараліся». Пленум ЦК пастановіў направіць памылкі рашуча і радыкальна. Гутаркі аб tym, што селянін ня хоча царквы, што ён дабравольна пайшоў на закрыццё — гэта с а м а б м а н. Аб неабходнасці адкрыцця цэркваў гаварылі нашыя сяляне. Трэба паправіць зробленую памылку... гэта значыць, даць магчымасць кожнаму селяніну карыстацца царквою; адным словам, даць ім ключы ад царквы і няхай яны як хочуць, так і моляцца каму хаця»¹⁰).

Аб гэтай пастанове грузінскае кампартыі відаць даўно забыліся нават у самай Грузії, калі-ж у часе пяцігодкі рэлігійная гвалты дзеяліся з узрасташаю жарстокасцю, дык у 1935 г. ужо маскоўская ЦК партыі пастановіла: «Рашуча спыніць практику закрываць цэркви ў адміністрацыйным парадку, якую фіктыўна прыкрываюць агульна - дабравольным жаданнем населеніцтва. Дапускаць закрыццё цэркви толькі ў выпадку сапраўднага жадання аграмаднае большасці ся-

10. Паводле «Кітеж». Нр. 8-12, 1927 г., стар. 49.

лян і ня інакш, як пасъля зацверджання сходаў абласным выканкомам. За зьдзек над рэлігійнымі пачуваньнямі сялян і сялянскіх прысягваць вінаватых да суровое адказнасці»¹¹).

Але крытыка крытакаю, а насільствы тварыліся далей. Тады самі бязбожнікі адважыліся пераглянуць сваіх «дзеячоў» і мусілі съцвердзіць вельмі няпрыемны для сябе факт, што нават у цэнтральных управах сядзелі людзі вельмі заганяныя. Напрыклад у ЦК СВБ Азэрбайджанскае ССР з адзінаццаці чалавек толькі двух мелі больш, або менш дадатня адклікі, а рэштэ гэта або няздысцыплінаваныя, або непрацаздольныя, або проста жулікі, кар'ерысты, падхалімы¹²). Бязумоўна, што ў арганізаціях людзі дабіраючы адпаведна да ідэі, дык ня дзіва што такі быў склад управаў СВБ. Добра грабіць яны не моглі нічога, але руйнаваць маглі і гэтым толькі займаліся; ды ў сапраўднасці праца бязбожнікаў іншаю быць ня можа.

Насільствы ваюючых бязбожнікаў над людзкім сумленнем выклікалі да СВБ агульную нянявісьць, дзеля гэтага калі ў 1941 г. немцы перайшлі савецкую мяжу і памаршыравалі на Москву, а Сталін на гвалт быў змушаны мабілізаваць усе сілы на сваю абарону і нішчыць тое, што найбольш падкопвала бальшавіцкую ўладу, дык у першую чаргу зліківдаў СВБ і да таго з такім трэскам, што старшыня СВБ Яраслаўскі раптам памёр. Усе бязбожныя газеты і часопісы перасталі выхадзіць.

Аднак самая бязбожнасць ня зьнікла з бальшавіцкіх плянаў. На час вайны была спынена антырэлігійная пропаганда і нават адноўлены ў 1943 г. праваслаўны Маскоўскі Патрыярхат, у сапраўднасці аднак зъмянілася толькі тактыка бязбожнікаў у паходзе супраць рэлігіі. На пачатку свае дзейнасці бальшавікі спадзяваліся зьнішчыць рэлігію грубаю сілаю, дзеля гэтага яны былі адкінулы прапаноўву супрацоўніцтва праваслаўных сівятароў недаверкаў, якія некалькі разоў у гадох 1922-24 зъяўляліся ў ЦК камуністычнае партыі з пропаноўю ўступіць у сябры і нават праектавалі зарганізаваць асобную камуністычную ячэйку «поп-ячэйку»¹³).

У 1927 г. бальшавікі зъмянілі сваё становішча і зажадалі ад праваслаўных епархіяў «ляяльнасці» для сябе. Дня 29.VII.1927 г. намеснік Маскоўскага Патрыярха міт. Сяргей апублікаваў сваё пасланыне аб зъмене царкоунае палітыкі і прызначаны савецкое ўлады — ад тады хто не дадзяўся да м. Сяргея ішоў на ссылку. У 1928 бальшавікі налягали, каб падобную дэкларацыю «аб ляяльнасць» падпісалі каталіцкія епархіі і вымагалі

11. Ем: Ярославский. Борьба за преодоление религии. ГИЗ, 1935, с. 125. Паводя «Антирелигиозник», 1940. Нр. 2.

12. «Антирелигиозник», 1938 г. Нр. 8-9, стар. 6-7.

13. П. Мілюковъ. Очерки по истории русской культуры. Парижъ, 1931, т. II, ч. I, стар. 237.

адмовіцца ад зносінаў з Апостальскім Пасадам але ніводзін каталіцкі сьвятар такое дэкларацыі не падпісаў дык бальшавікі адказалі масавымі арыштамі каталіцкага духавенства.

У паваенных абставінах бальшавікі яшчэ раз асноўна перабудавалі свою сістemu бязбожнае дзейнасці. На мейсца Культ-камісіі ў 1942 г. зарганізавану Савет па Справам Расейскай Праваслаўнай Царквы пры Савеце Камісараў (потым Міністру) Саюза СССР і гэткі-ж Савет па справам іншых веравызнанняў. Гэтае выроўненне Праваслаўнай Царквы кажа само за сябе, што на яе бальшавікі зрабілі асобную стаўку, ёй дазволілі ў 1943 і ў 1945 адбыць саборы для выбару патрыярхаў, дазваляюць выдаваць «Журнал Московскай Патрыархии». Праўда за епархіяю нават і гэтае ляльнае Царквы вядуть моцны нагляд і напр. у 1949 г. «вычашчана» адразу 5 япіскапаў.

Як-бы ця была ляльнаю нейкай Царквой, усё-ж яна ня будзе весьці бязбожнае пропаганды, хоць можа сваімі бясчынствамі паважна кампрамітаваць рэлігію і зпорываць вернікаў, дзеля гэтага бальшавікі, як толькі ачуялі ад ваенных ранаў, зноў распачалі бязбожны наступ на рэлігію, але ўжо ў зусім адменай форме. На мейсца СВБ дnia 7-VII-1947 г. заснавана ў Маскве Усесаюзная Таварыства для Пашырэння Падлітых і Навуковых Ведаў з акадэмікам С. І. Вавілавым на чале, а па яго съмерці старшынствама пераняў акадэмік А. І. Опарін. Тут ужо бязбожніцтва ня відаць ані ў назове, ані нават у праграме. Таварыства ствараецца прыхаваць сваё бязбожжа плашчам навуковасці і вернасці ідэалёгіі камуністычнай партыі. Іхны часапіс «Наука і Жыцьць» рэдка калі ўспамінае імя Бога, але зырка сочыць за ўсякім адхіленнемі ў бок ідэалізму ў савецкай пресе. У сваіх лікаўных справаздачах Таварыства заўсёды з асаблівым націкам падчыркувае прысутнасць у сваіх радох акадэмікаў і навукоўцаў. Кажаша напрыклад; у 1949 г. у Таварыстве было 165.000 сяброў, з іх 712 акадэмікаў; у 1950 г. было каля 200.000 сяброў, з іх 800 акадэмікаў і прафэсароў, 20.000 канд. навук і доцэнтаў. Бязбожная літаратура ціпер выходзіць пераважна ў акадэмічным выданні.

Сёлета 7.VII Таварыства ўрачыста азначала пяцігодзідзе свайго існавання. З гэтае нагоды савецкая прэса апублікавала спэцыяльныя артыкулы аб дзейнасці Таварыства, хвалячыся, што

Беларусь у бязбожным агні

У агульных рысах наступ бязбожнікаў на рэлігію на ашары Беларусі прыйходзіў праз усе тыя этапы, што і на ашары ўсяго СССР (глядзі папярэдні артыкул), біо ў БССР з невялікім зъмененнамі абавязвалі ўсе агульнасавецкія супрацьрэлігійныя законы і дэкрэты, але іхняе выкананьне

за пяць гадоў яно наладзіла аж 2.614.000 дакладаў, якіх слухала 54 мільёны асобаў. Дақлады былі на тэмы: мэдыцынскія, літаратурныя, міжнародныя і навукова-атэістычныя; з іх выдана 2,700 брашураў.

Распісваючыся аб сваіх асягненнях, старшыня Таварыства А. І. Опарін, ня можа не зацеміць: «Аднак у работе Таварыства ёсьць яшчэ нямала недахопаў. Галоўны з іх заключаецца ў тым, што ідэйна палітычны ўзровень некаторых лекцыяў і выдаваемай літаратуры ў радзе выпадкаў яшчэ нявысокі»¹⁴⁾.

Побач Таварыства па пашырэнню палітычных і навуковых ведаў найбольш актыўна вядзе бязбожную пропаганду Камсамол. Выходзяць шматлікія кніжкі ў выдавецтве «Молодая гвардия» ў якіх на рэлігію вядуць самую зацянутую атаку, падчыркуваючы, што «рэлігія была і ёсьць рэакцыянаю ідэалёгіяю», «Рэлігія ад пачатку да канца супрацьставіла съветагляду савецкага чалавека»¹⁵⁾. І да гэтага ўсяго да сённяшняга дня не даецца ніякае мягчымасці выдаваць аполнётэтычна-абароннае літаратуры і агулам забаронена ўсякая рэлігійная пропаганда.

З вышэйпералічаных фактаў бачым, што рэлігіяне жыцьцё на ашары СССР і ўсіх падбалшавіцкіх краінаў выстаўлена на паважную пробу і небяспеку. Палюдзку бяручи, там для рэлігіі прышласць рысуецца ў вельмі чорных колерах, але варта крыху ўважней прыглянуцца да справаўдача хоць-бы таго-ж сучаснага бязбожнага Таварыства, пераглянуць іхныя нараканыні на бязьдзейнасць бальшыні сяброў, на нізкі ўзровень іхных дакладаў, каб пераканацца, што рэлігійных імкненняў і пачуцьцяў нельга вырваны зусім з душы чалавека, нельга назаўсёды стрымаць палёту людзкога духа да свайго Стварыцеля. Вялікую праўду казаў калісь Я. Купала: «Можаш, княжа, караць, галаву можаш зьняць; ня скуеш толькі дум ланцугамі». Рана ці позна, але прыйдзе час, калі тыя ланцугі лопніць. Гэты час залежыць шмат і ад нашага становішча — ад наших ахвярных учынкаў і перадусім ад шчырае і вытрывалае малітвы.

А. Дарожны.

14. «Звязда», 6-VII-1952 г. №р. 159.

15. П. Колоницкій. Мораль коммунистическая и мораль религиозная. «Молодая гвардия», 1952, стар. 26.

на Беларусі мела некаторыя асаблівасці.

Першы супрацьрэлігійны наступ на Беларусі распачаўся адразу пасля сканчэння бальшавіцка-польская вайны. Праўда і ў часе гэтага вайны былі шматлікія выпадкі растрэлу духавенства, асабліва каталіцкага, але гэтыя бясчынствы афіцыяльна

прыпісваліся на рахунак вайны. Пасъля вайны ўжо распачаўся адкрыты і рашучы наступ супраць рэлігіі. Але вельмі харктэрны факт, што на Беларусі бязбожную дзейнасць пераважна вялі чужынцы, толькі моладзь, якая трайляла пад іхні ўплыў, далучалася да іхняе дзейнасці. Напрыклад прафанацыю мошчай сьв. Еўфрасіні ў 1922 г. даканалі полацкія курсанты і чырвонаармейцы¹⁾.

Ува ўсім СССР, а тым самым і ў БССР быў вельмі крывавы 1922 год. Пад прэтэкстам забіраныя царкоўных каштоўнасцяў для помачы гладаючым, бальшавікі аграбілі ўсе сьвятыні і бязьлітасна стралялі духавенства. За 1922 г. згінула ў Бабруйскай губ. 29 духоўных, у Магілёўскай 61, у Менскай 49, у Смаленскай 62; разам 201 духоўных рознага стану.

У наступным 1923 г. з тae-ж прычыны бальшавікі арыштавалі Магілёўскага рым.-каталіцкага мітр. Я. Цепляка і 14 найболыш актыўных каталіцкіх сьвятароў розных нацыянальнасцяў. У днёх 21-26 сакавіка адбыўся ў Маскве над імі суд. Самога мітропаліта і пралата К. Буткевіча засуджана на смерць, іншых пераважна на 10 гадоў турмы. Гэты прысуд выклікаў іэлую буру пратэстую ѡва ўсім съвеце. Тагачасная савецкая ўлада, адчуваючы сваю слабасць, пад націкам пагрозілівых пратэсту замяніла съмяротны прысуд мітр. Цепляка на 10-годную турму, а пралата Буткевіча растрялялі 30-III-1923.

Каб усьведаміць ўсю трагічнасць рэлігійнае суітасці на Беларусі, трэба памятаць, што гэтая суітасція яшчэ перад каstryчніцкай рэвалюцыяй была жалугоднай. І ў Праваслаўнай і ў Каталіцкай Цэрквях на Беларусі кіруючыя становішчы зімалі чужынцы. У выніку іхняе дзейнасці між съвятарствам было мала нацыянальна съведамых беларусаў. Ды агулам тады яшчэ беларускі адраджэнскі рух ня быў дастатковы місцім. Трэба так-же не забывацца, што царская ўлада адносна Каталіцкай Царквы была заўсёды настроена варожа, і калі яшчэ сяк-так мірылася з польскасцю ў каталіцьзме, дык супраць беларускасці выступала з няпрымірый варожасцю. У 1916 г. на абшары ўсіх Беларусі нарахоўвалася каля 2.430.000 каталікоў, іх абслугоўвала 911 съвятароў у 456 параходвіях з 137 філіямі і 162 капліцамі ў трох епархіях. З гэтага ў межах БССР знайшлося 1.036.000 каталікоў у 221 параходві з 88 філіямі і ўсяго 412 съвятароў.

Праваслаўная Царква на Беларусі ў 1915 г. нарахоўвала каля 8,5 мільёнаў вернікаў у 8 епархіях, з іх у межах БССР знайшлося толькі 4 епархii і адна ў РСФСР — усе яны мелі каля 2.800 параходві і 3.600 съвятароў і каля 7 мільёнаў вернікаў.

Зусім лягічна можна было-б прыпушчаць, што дзякуючы съвятаром-чужынцем, а так-жа чужому

1. «Віцебскія известія», 7.VII. 1922, №р. 127.

духу, які яны ўносялі ў рэлігійнае жыццё, на Беларусі магла стварыцца паважная магчымасць для бязбожнае дзейнасці. Аднак у сапраўднасці гэтая дзейнасць, як недарэчна сама ў сабе і праціўная разумнай натуры чалавека, у беларускіх масах знаходзіла вельмі мала пасъядоўнікаў.

Арганізацыя Саюзу Ваюючых Бязбожнікаў (СВБ) была заснавана на Беларусі ў 1925 г. Першымі арганізаторамі СВБ былі расейцы і пераважна жыды. Адказным сактараром ЦС СВБ у БССР доўгі час быў Долгополов. Аб пачатковай стадыі дзейнасці СВБ у БССР цяжка знайсці якія весткі. Уласцівы антырэлігійны наступ ішоў з камуністычнае партыі, а СВБ займаўся ў першую чаргу пропагандою. У 1931 г. СВБ на абшары БССР нарахоўваў 195.000 сяброў у 3.100 ячэйках і 100.000 юных бязбожнікаў²⁾. У тым-же часе на Смаленшчыне было 73.298 сяброў у 1558 ячэйках³⁾. Для ладжання бязбожных кампаніяў у 1931 г. у БССР была зарганізавана 30 агітбрэгадаў з агульным лікам 180 агітатарам.

Бачым, што ў рады СВБ камуністы змаглі загнаць пэўную колькасць людзей, але што да працы гэтае арганізацыі дык з боку ЦС СВБ у Маскве пад адрасам СВБ на Беларусі чуліся бязустаннага нараканні і дакоры. Дэлегат з Віцебскага аддзялzenia СВБ нехта Шуцкі ў 1930 г. на песьяджанні ЦС СВБ у Маскве казаў: «не хапае кадраў. Мы ня бачым навуковых работнікаў, хоць яны былі ўведзены ў Цэнтральны Савет... навукныя работнікі ў нас на майсцох не бяруць абсалютна нікага ўдзелу ў антырэлігійной работе. Ува ўсёй Віцебскай акрузе з 40 членаў прафэсурэ працуе (у СВБ) толькі адзін»⁴⁾.

Аб працы ў Гомельскай акрузе скажыўся ў Маскве гомельскі камсамолец Піцкель: «У вёсках антырэлігійнай працы не вядзеца... у нас у Гомелі акруппы савет бязбожнікаў... не памагае вёсцы, каб «разаблачаць» шкоднасць рэлігіі... Адносна цэркви, дык мы (у Гомелі) забралі тры цэркви... але ў тэтай працы школьнікі дамагаліся закрыцця больш энэргічна чым работнікі... Трэба заўважыць, што мы зусім ня маём помачы з боку нашых настаўнікаў і Цэнтральнага бюро юных піянэроў Беларусі, яно ня цікавіцца працаю бязбожнікаў»⁵⁾.

Падобны стан быў усюды на абары БССР і ў сумежных землях. На старонках антырэлігійнае прэсы не ўспамінаецца ніводная беларуская акруга, як прыкладная. Адначасна гэтая-ж прэса на кожным кроку выявляе нехация, што націск у бязбожнай дзейнасці ішоў звонку.

Для ўздыму бязбожнае дзейнасці 11-2-1930 забавязана спаборніцаць БССР з Смаленшчынаю, але гэта не дало пажаданых вынікаў. У 1931 г.

2. «Антирэлигізник», 1931, №р. 8, стар. 100,

3. Там-жа. №р. 9, стар. 41.

4. Там-жа. 1930, №р. 4, стар. 111.

5. Там-жа. №р. 6, стар. 100.

у Маскве ўсе бязбожніцкія арганізацыі БССР і Смаленшчыны названа «параўнаўча адстальмі» 6).

Засыяпленне людзей часта пераходзіць уся-
кія межы, так было і з бязбожнаю дзеянасьцю.
Бязбожныя верхаводы замест таго, каб убачыць
сапраўдную прычыну правалу бязбожнае дзея-
насьці ў нутранай недарэчнасці самога-ж бяз-
божжа, шукалі ахвяраў, на якіх маглі-б зваліць
усю адказнасць за «няўдачы». У 1930 г. адбы-
валая першая масавая жудасная ліквідацыя бела-
рускага інтэлігэнцыі ў БССР пад прэтэкстам «нац-
дэмакратыі». Агэнты НКВД да нязылічаных
«злочынаў» беларускага інтэлігэнцыі дадаюць і той,
што нацдэмы ня толькі не займаліся антырэлі-
гінай працай, але дзе маглі, дык баранілі рэлігію.
Пад рэдакцыяй С. Я. Вольфсона пішуць Л. Баб-
ровіч, Н. Шпілеўскі, М. Грынблят і А. Ляўданскі:
«Шкодніцтва нацыянал-дэмакратаў на гэтым (ан-
тырэлігіным) вучастку музэйнага фронту пера-
вышае ўсякія меры. Замест антырэлігінай рабо-
ты, замест выкрыцця клясавае сутнасці і эксп-
лётатарскай і контррэволюцыйнай ролі рэлігії,
нацыянал-дэмократы ператвараюць музэй ў ачагі
царкоўнай пропаганды» 7). Крыху далей тыя-ж
аўтары кажуць: «Праз музэй ідзе насаджванье
царкоўнай ў масы і асабліва ў школы. І ўсё
гэта вядзеца пад назовам «антырэлігіннае» ра-
боты» 8). А на іншым мейсцы: «Беларускія нац-
дэмы вельмі шанавалі царкву, на яе ўскладалі не
малыя надзеі, як на клясавага саюзьніка» 9). Да-
лей закідаюць нацдэмам, што ніколі не пакідалі
думкі аб незалежнай Беларускай Аўтакефальтай
Царкве і асабліва накідаюцца на тое, што старалісі
стварыць «адзінную рэлігію для ўсіх белару-
саў» 10). Шмат ёсьць у гэтай кніжны Вольфсона
ганблочных зваротаў пад адрасам беларускага пад-
савецкае інтэлігэнцыі. Тыя закіды шмат абцяжылі
і так цяжкі крыж, які ўзлажыла бальшавіцкая ру-
ка на скатаваныя плечы беларускага інтэлігэнцыі.
Для іх бальшавікі плялі крывавы вянок, але мі-
мавілі гэтую і падобную закіды ёсьць вянком
чэсці для беларускага падсавецкае інтэлігэнцыі
трыццатых гадоў — яны на шлях бязбожнікаў не
пайшли; народныя масы тымбольш да бязбожнікаў
ня прысталі.

Нацдэмаў зыліквідавалі, але праз гэта бязбож-
ная праца анічуць не ўзмаглася. У 1932 г. з Ма-
сквы выслалі ў Менск спэцыяльнага інструктара
па антырэлігінай дзеянасьці, а потым выклікалі
у Маскву Долгополова адказнога сакратара ЦС
СВБ Беларусі. Зноў пасыпаліся нараканыні на
кадры, на недатриманыне 6 умоваў Сталіна ў да-

6. Там-жа, № 9, стар. 40.

7. С. Я. Вольфсон, «Назука», на службе нацдэмак-
ратыі контррэволюцыі. Беларуская Акадэмія Навук.
Інстытут Філёзофіі. Менск, 1933, стар. 218.

8. Там-жа.

9. Там-жа, стар. 222.

10. Там-жа, стар. 226.

біраныні работнікаў і агулам на «арганізацыйную
слабасць і няўмельства ЦС СВБ Беларусі ачолі-
ваць стыхіна ўзрастаюче бязбожжа» 11). Па-
роблена цэлы рад новых пастановаў, але новага
яны ня прынёсly нічога — гэта быў пачатак дру-
гое бязбожнае пяцігодкі.

Каб прыкрыць правал антырэлігіннае дзеянась-
ці адноўлена грубае насильства ў закрываючы
святыні і дэпартамент духавенства. У савецкай
прэсе сталіся частымі такія весткі: «У Бабініцкім
сельсавецце царква перарабляецца на клуб» 12).
«У савхозе «Форпост» пад клуб прыладжана бы-
шшая царква» 13). «У мястэчку Узда 517 работні-
каў пастановілі закрыць сынагогу за яе контррэ-
волюцыйную пропаганду» 14). Гэтыя весткі пад-
хопліваў «Антирэлигіознік» і яму падобныя час-
апісы, насыяляючы іх, як асягненыні антырэлігіннае
дзеянасьці. Але самазразумела, што ўсіх насиль-
стваў, якія дзеяліся над рэлігійнімі перакананынямі
населеніцтва, бязбожная прэса не падавала, аднак
і закрыць іх ня магла. Ёсьць факт, што ў канцы
1938 г. на ашвары тагачаснае БССР не асталося
ніводнае адчыненае святыні ніякага веравізыва-
ння. Але ці гэта магло съведчыць аб бязбожных
настроях у народзе? На аснове самое-ж бязбож-
нае прэсы можна сказаць: рашуча не! Бо-ж сам
СВБ на Беларусі ў 1938 г. быў у поўным развале.
«Антирэлигіознік» № 12 з 1928 г. падаючы
агульную статыстыку сяброў СВБ, кажа, што з
15 краёў і рэспублікай няма даных — у тым ліку
і з Беларусі.

Яшчэ больш ясна выявілася ўся павярхояд-
насць бязбожных «асягненняў» з мамэнтам выбу-
ху другое сусьеветнае вайны. Тады, дзе толькі бы-
ла якая магчымасць, насельніцтва з найбольшою
ахвярнасцю адбudoўала і ўпрыгожвала святыні,
выконваючы масава святыя Тайны. Дый сам СВБ
афіцыяльна быў развязаны ў канцы 1941 г. гэ-
тым самым выдаючы зынішчаючы прысуд усёй
свайгі дзеянасьці.

Калі пасля сканчэння другое сусьеветнае вай-
ны жыцьцё пачало сяк-так увайходзіць у мірныя
каляіны, бязбожнікі зноў паднялі сваю голову.
Але цяпер яны ўжо ня мелі адвагі паказваць вы-
разна сваё сапраўднае ablічча, дык сарамязыліва
прыхаваліся ў новай арганізацыі «Таварыства па
Пашырэнню Навуковых і Палітычных ведаў»,
заснаванае ў Маскве ў 1947 г. Сёлета 7-VII гэтае
Таварыства па ўсім Савецкім Саюзе ўрачыста аз-
начала пятыя ўгодкі свайго існаваньня.

З гэтае нагоды зьявіліся некаторыя весткі аб
дзеянасьці таго бязбожнага Таварыства на Бела-
русы. У БССР яно аўяднавае звыш 18.000 сяброў
і за пяць гадоў наладзіла 173.900 лекцыяў, якіх

11. «Антирэлигіознік», 1932, № 23-24, стар. 46.

12. «Віцебскі пролетары», 17.XI.1937.

13. «Великолукская правда», 28.XI.1937.

14. «Кальгасьнік Узьдзеншчыны», 24.VIII.1937. Па-
водкі «Антирэлигіознік», № 8-9, с. 51.

выслушала 14.179.286 чалавек. Дзіўна аднак, што зноў паўтараецца амаль даслоўна старая гісторыя з СВБ. Зноў сыплюща тыя самыя нараканыні.

У Пінскай вобласці ў Таварыстве ёсьць 1.299 дзеяных сябру і сябру спаборнікаў, але нават палавіна з іх ня чытала ніякіх дакладаў, а да таго большая частка прачытаных дакладаў была на вельмі ніzkім узроўні. У Горадзенскай вобласці лік сябру не падаецца, кожанца толькі: «Многія члены Таварыства рэдка выступаюць перад насельніцтвам, лекцыі чытаюцца на ніzkім ідэйным узроўні»¹⁵). З Віцебскае вобл. карэспандэнт «Звязды» Н. Пашкевіч піша, што ў вобласці «Зусім не арганізуюцца лекцыі па філософіі. Недацэнтаваецца антырэлігійная прапаганда»¹⁶).

Адказны сакратар Таварыства па Гомельскай вобласці В. Гусакоў хваліцца, што яго адзьдзел нарахоўвае 1.600 членаў, з іх каля 650 правадзейныя члены, 76 навуковыя работнікі і што «у гэтым годзе былі прачытаны цыклі лекцыяў на міжнародныя, мэдыцынскія, навукова-атэістычныя і літаратурныя тэмы»... але «Буйнейшым недахопам у нашай работе з'яўляецца тое, што зъмест значнае часткі лекций, іх тэарэтычны ўзровень

15. «Звязда». №р. 170, 19.7.1952.

16. Там-жа. №р. 206, 30.8.1952.

усё яшчэ не адпавядаюць высокім запатрабаванням працоўных... Многія члены Таварыства да гэтага часу толькі лічацца ў сьпісках і ніякай работы па пашырэнню ведаў сярод насельніцтва не праводзяць»¹⁷⁾.

З іншых акругаў няма зусім ніякіх вестак, а для азначэння пяцігодзідзя існавання Таварыства ў «Звязьдзе» быў надрукаваны артыкул не якогас «беларускага» члена Таварыства, але самога такі галоўнага старшыні Таварыства маскоўскага акадэміка Оларіна 18).

Калісьці маскоўскія бязбожныя верхаводы ў сваёй закамяняліцы наракалі на іншых, што тыя нездавальняюча скакалі пад іхнюю дудку, цяпер яны ўсюды панасылалі сваіх вымуштраваных агентаў, прыкрылі сваю дзейнасць навуковым плашчам, зъмянілі тактыку, але недарэчнасць бязбожнасці ад гэлага нічуць не зъмянілася. І так цяжкое жыцьцё пад большавіцкаю ўладаю абсяжаецца бязбожным насліствам, а на Беларусі яно тымбольш даймаючае, што спалучана з нацыянальным тнобленьнем.

A. Дарожны

17. Там-жа. №р. 174, 2.7.1952.

18. Там-жа. №р. 159, 6.7.1952.

Пабожныя рэлігійныя практыкі

(Заканчэнне да тэмы «Рэлігійныя

Недаверак студэнт і Пастэр.

Уканцы мінулага стаподзьдзя аднойчы ў цягніку, які выходзіў з Парыжа, было такое здарэньне. У перадзел вагону, дзе сядзеў пажылы, але звонку вельмі скромны чалавек, сусветнае славы вучоны, увайшоў малады і бадзёры студэнт. Цягнік рушыў. Студэнт і старэйшы спадарожнік занялі мейсыцы адзін супраць другага. Студэнт чытаў парыскія часопісы і пераглядаў нейкія кніжкі з мэдыцыны. Старэйшы спадарожнік быў у задуменіні, кудысьці загледжаны, але не ў хуткамінычыя краявіды.

Раптам у старэйшага чалавека штосьці выпала з рук праста да ног студэнта. Студэнт хутка нагнуўся падняць упаўшую рэч і моцна зьдзіўся, калі ўбачыў, што гэта быў ружанец (чоткі). Спадарожнік рабіў на яго уражэнне інтэлігэнта і... у ягоных руках знайшоўся ружанец.

— Ці вы яшчэ верыце ў нешта падобнае? — кідае пытаньне студэнт.

— О, так, я ў малітву веру моцна і яна памагае мне ў працы.

— Але-ж сучасная навука выразна паказала, што Бога няма і што гэта пустыя выдумкі несъмротнасць душы...

— Якая навука? — перабівае спадарожнік.

— Фізыка, мэдыцина, дый усе іншыя — хутка адказвае студэнт.

крывлі нашае інтэлігэнцыі)

Распачалася доўгая гутарка на мэдыцынскія тэмы. Студэнт ледва верыў сваім вушам, калі старэйшы чалавек паясьняў прыгожа і глыбока апношнія асягненыні з галіны мэдыцыны, але ўсё-ж уканцы пробаваў абстойваць свае бязбожныя пагляды.

Калі цягнік збліжаўся да станцыі і старэйшы падарожны зьбіраўся выходзіць, студэнт з вялікаю пашанаю звярнуўся да яго:

— Вы мне так спадабаліся сваю глыбокую ведай, дык пазвольце спытацца, ці можна ведаць ваша прозвішча?

— О, так! Калі ласка, я называюся Пастэр.

Цэлы рой новых думак з'явіўся ў студэнта. Паважаны вучоны, якога знае і шануе ўесь свет і тут... яго скромная фігура і той ружанец... Усё гэта мітусілася ў ягонай маладой галаве і уканцы ён мог съцвердзіць, што кароткае падарожжа з Пастэрам яму адчыніла нешта новае, чаго ён яшчэ баяўся называць паймені.

Знак святога Крыжа.

Пабожныя хрысціянскія практыкі, якіх ёсьць шмат, не належаць да істоты рэлігіі — гэта прадада, але трэба пагадзіцца з тым, што яны ёсьць прайяўленнем рэлігійных перакананьняў наўонках. Так, як жэст рукі, скіраванае да нейкага рэчы, ёсьць паказынікам, што туды накіравана на-

шая ўвага і думка, падобна і пабожныя рэлігійныя практикі ёсьць выяўленыем таго, што нашыя перакананыні скіраваны да Бога.

Адною з старэйших і найпрыгажэйших практикай ёсьць знак сьв. крыжа. Крыж ёсьць знакам адкуплення Хрыстом людзкога роду ад улады граху, знакам перамогі Бога-Чалавека над съмерцю. Ап. Павал пісаў: «Мне-ж няхай ня здарыца хваліца, хіба толькі крыжам Господа нашага Ісуса Хрыста, якім для мяне съвет укрыжаваны і я для съвету» (Гал. VI. 14).

Ад найдаунейшых часоў хрысьціяне ўжывалі для асьвячання свайго будзённага жыцця знаку сьв. крыжа. Тэртуліян, каторы жыў у гадох 160-250, пісаў: «Ва ўсіх наших падарожжах і рухах, ва ўсіх наших прысьцяках і адыхадах, адзяючы вонратку і абутак, пры купаныні, прыстале, зачальваючы нашыя лямпы, перад сном, ды пры кожным іншым занятку мы кладзём знак крыжа на нашым чале». Падобны факт съцвярджае сучаснік Тэртуліяна Орыген (185-255).

Будзьма шчырыя і спытайма сябе: як у нас абстайць справа са знакам сьв. крыжа перад ядой, перад сном і нават у съвятынях на багаслужэнні?

Калі недаверак ня хрысьціца, дык гэта адказвае ягоным перакананыям, але дзіўна, што трапляючы і між веруючых людзей такія, што ў прысутнасці іншых саромяючы перахрысьціца. Такія паводзіны съведчыць аб маладушнасці, бо людзі шчырыя і адважныя не баяцца выказваць, а дзе трэба дык і бараніць сваіх перакананьняў. Прыкладам гэтага можа быць выпадак з французскім маршалам Фошам (1851-1929) на ўрачыстым афіцыяльным банкете, дзе былі прысутныя найвышэйшыя дзяржаўныя і вайсковыя ластойнікі. Перад тым як пачаць ёсьці маршал як звычайна пабожна перахрысьціцца, але тут-же заўважыў, што некалькі бязбожнікаў на другім канцы стала пачалі насыміхацца з гэтага рэлігійнага знаку. Тады, нічога ня кажучы, маршал выніў з кабуры два набітых рэвольверы, палажыў іх спакойна на стале, так каб усе іх маглі бачыць, а потым спакойна, адварнуўшыся ў бок тых бязбожнікаў, другі раз старанна і набажна перахрысьціцца. Гэтым разам ужо ў нікога ня было ахвоты насыміхацца.

Сёньня ня трэба аж гэткае адлагі маршала, каб перахрысьціца, бо ў вольным съвеце яшчэ ўмеюць шанаваць перакананыні іншых, а перакананыні беларусаў павінны быць згодныя з найстарэйшай беларускаю традыцыяю, паводле якое кожнае пачынаньне ў жыцці супрадавалася знакам сьв. крыжа, аб гэтым хіба-ж лішне было-б доўга расьпісвация.

Пашана да знаку сьв. крыжа выплывае з найглыбейшых асноўных хрысьціянства. Крыж ёсьць найбольш характэрным знакам хрысьціянства, дык хто яго пасаромееца мусіць ведаць, што тым самым саромеца Хрыста. Аб гэтым кажа Сам Хрыстос: «Хто паўстыдаецца мяне і маіх слоў, таго

і Сын чалавечы паўстыдаецца, калі прыйдзе ў славе сваёй і Айца і съвятых ангелаў» (Лук. IX, 26). Знак сьв. крыжа перад кожным нашым пачынаннем звязаеца найлепшым напамінам слоў апостала: «І ўсё, што-б вы не рабілі, словам або дзелам, ўсё рабецце ў імя Господа Ісуса Хрыста, дзякуючы праз Яго Богу і Айцу (Калас. III, 17) якраз аб гэтым і съвеячы знак сьв. крыжа, калі яго супрадаваджаем словамі: У імя Айца і Сына і Святога Духа.

Штодзеннія малітвы.

Наша цэла да жыцця патрабуе пажывы і мы прымаем яе некалькі раз дзенна, але і душа ня можа аставацца галоднай. А малітва ёсьць адной з вельмі сытных пажываў для душы.

Формы і віды малітвы ёсьць розныя. Шмат ёсьць малітваў устаноўленых Царквой, але для асаблівых патрэбай кожны вернік можа праста звязвартца да Бога сваімі словамі.

Між ўсіх малітваў найпрыгажэйшаю ёсьць «Ойча наш». Гэта малітва, якую даў нам сам Хрыстос. З вялікаю прыкрасыю і сумам прыходзіща сказаць, што пішуцаму гэтыя радкі здаралася спаткаць так між сваіх суродзічаў, як і сярод іншых нацыянальнасцяў людзей, якія ўважаюць сябе за хрысьціян, аднак зусім ня ведалі «Ойча наш».

Знак наших часоў — абыякавасць — з аднаго боку, а бязбожжа з другога боку вырываюць з людzkіх душаў ўсё, што звязана з Богам, з рэлігіяй. Адначасна з гэтым жыццё становіща штогод цяжэйшым і ўсё больш прыгноблюючым. Здавалася-б, што «Ойча наш» ня мае нічога супольнага з агульным пагоршаннем жыцця, бо якое адношанье гэтае малітвы да таталітарных систэм, да крэлівых часапісаў, да радыё, да атамнае бомбы? Адношанье вельмі паважнае, бо праз тую малітву, праз якую вызнаём аднаго Бога Айцом нябесным усіх людзей, лічым сябе Ягонымі дзяцьці, мы признаём агульнае свяцтва. Паміж дзяцьцімі аднаго бацькі павінна быць згода і любоў.

У «Ойча наш» мы просім Усемагутнага, каб нам, слабым людзям, дапамог уладзіць Божае владарства на зямлі, гэтым самым мы адкідаем несправядлівасць, з якое-б крыніцы яна не паходзіла.

«Ойча наш» можна ня толькі адмаўляць, але і разважаць над кожным словам гэтае малітвы. Там знайходзіцца навычарпальны зъвест Божае прауды.

Пасля «Ойча наш» найболыш ведамай малітвой ёсьць «Прывітана будзь Марыя». Кароценская гэта малітва але вельмі прыгожая. Зложана яна са слоў прывітання архангела, прывітання сьв. Альжбеты і з закліку даданага Царквою ў XV ст.

Між ўсіх съвятых Марыя мае найбольшую і асаблівую пашану, як маци Эбавіцеля. Яна — пачышыцелька ўбогіх, надзея гаротных, сіла мучач-

нікаў, абарона пакрыўдженых, патронка нязылічаных вёсак і гарадоў; на Беларусі ведама больш 50 чудатворных абразоў Багародзіцы. Колькі праз заступніцтва Марыі людзі атрымалі ласкаў, толькі адзін Бог ведае.

«Ад вякоў нячувана — кажа сэв. Бэрнард — каб той, хто да Твае абарони ўсякае і Твае помачы просіць, каб быў табою апушчаны». Таму слушна кажа пабожны паэт аб Марыі:

Бедны той, хто ня знаю Цябе ад роду,
Ніколі ня славіў Твайго іменіня,
Ды той бяднейшы, хто піў грэх, як воду
І гардзіц спамогай Тваёй да збаўлення.

Малітаўнікі.

Каб хрысьціянін м'ог больш акуратна выконваць свае рэлігійныя практыкі, друкуючыца дапаможныя кніжкі — малітаўнікі. Дзякаваць Богу і мы, беларусы, на нястачу малітаўніку на ракаць ня можам; на эміграцыі былі выданы два і абодва бяз цяжкасцяў можна здабыць. Там кожны знайдзе ў сваёй роднай мове малітвы на кожную патрэбу і катэхізмовую навуку.

Невялічкая кніжка — малітаўнік — гэта верны прыяцель чалавека і ў дома і ў сівятыні; ён дае шчырую раду, як трэба гаварыць з Богам.

Бязумсць, што для тых людзей, якія ведаюць шмат малітваў напамяць, малітаўнік ня ёсьць неабходным у сівятыні; так-жа тыя, што ўмеюць маліца сэрцам, могуць лёгка абысьціся бяз малітаўніка, але звычайна ён вельмі карысны для кожнага, бо хто яго мае з сабою, той ня будзе блукаць думкаю няма ведама дзе.

Малемся ў роднай мове.

Бог нідзе і ніколі не азначаў людзям, якою моваю да Яго звяртатца, але аднаго жадае ад людзей, каб малітва да Яго была шчырая. Але з гэтага якраз і выплывае, што найлепш маліца ў роднай мове.

Тут засынерагаемся, што гутарка йдзе аб пры-

Хто се се вецер, той жне буру

Дзіўная была натура ў Кірылы Крата, ён толькі й думаў аб тым, як нешта зрабіць на зло. Ці сабацы хвост абкарнаць, ці кату ращэп даць, ці чый агарод спляндраваць, ці курам чэмеру падкінуць ці пасварыць како, ці да бойкі звесці. ці якую іншую шкоду змайстраваць — лепшага «майстра», як Кірыла нельга было знайсці. Здавалася, што ён толькі й жыў думкаю, як каму найбольш спрытна каверзу ўдзяеци. На гэта не шкадаваў ні гошай, ні часу.

І на валовай шкуры ня сіпсаў-бы ўсіх Кірылавых учынкаў. Цярпелі ад яго і блізкія і далёкія, свае і чужыя, але і сам ён ніколі ня быў задавлены ці таму, што можа не асягнуў вяршак майстэрства ў сваіх ліхадзеяствах, ці таму, што яму

ватнай малітве, бо ў афіцыяльных літургічных малітвах Царква ўжывае мёртвую мову (лацінскую, грэцкую, царкоўна-славянскую і інш.). Ёсьць шмат прычынаў, якія прамаўляюць за такою практикаю, але гэта не адносіца да закраненасці темы, бо тут гутарымо аб прыватнай малітве верніка.

У прыватнай малітве ўсё прамаўляе за тым, што да Бога выпадае звязратаца ў сваёй роднай мове, бс-ж перадусім трэба разумець самому, з чым да Бога звязраемся, а найлепш ўсё разумеш у роднай мове, ды як-жа Бога можна было бы называць Айцом, калі-б да яго трэба было звязратаца ў чужой мове!?

Колькі польскія ксяндзы не намагаліся, каб прызвычаіць беларуса-каталіка маліцца папольскую, аднак калі прыходзілі паважнейшыя мамэнты ў жыцці беларуса, калі ён звязратаўся да Бога, як да апошняе надзеі, дык ягоныя вусны гаварылі так, як дыктавала сэрца і як ён путарыў у штодзеннім жыцці.

Ёсьць у нас некаторыя песні-малітвы, якія стагодзьдзяямі кармілі душу нашага народу, і нельга іх забывацца. Успомніць хоць-бы ту старую песню, якую калісьці часта пяялі пры розных нагодах і якая дадавала сілы тым, што ўшлі на ссылкі ў Сібір і нават тым, якія пралівалі кроў за Хрыста:

О, мой Божа, веру Табе
І ўсё веру я для Цябе.
Усю надзею ў Табе маю,
За ўсё Цябе выхваляю...

Да таго калядныя, вялікоднія і нязылічаныя іншыя рэлігійныя песні звязаюцца нашым вялікім скарбам, з якога можна і трэба чэрпаць духовую пажыву для душы.

На заканчэнне хачу сказаць з націкам: хто моліца часта пабеларуску за Беларусь, той добры патрыёт, а хто ніколі ня моліца за Беларусь, а толькі крычыць аб Беларусі, ёсьць кепскім хрысьціянінам і слабенькім беларусам.

а. Ч. Сіповіч.

сумленне не давала супакою — гэтага ніхто ня мог разгадаць.

У недалёкім мястэчку звязвіўся бедны цырульнік, Аднойчы ў кірмашны дзень, Кірыла праходзячы каля цырульні, прыглянуўся, як цырульнік стрыжэ машынкаю валасы і адразу хуценка накіраваўся за мэстэчка насыпаў сабе ў валасы пяску і прыходзіць у цырульню.

— Паstryжы мяне — кажа цырульніку.

Той нічога ліхога не дагадваючыся, запусціў машынку ў кірмашы валасы, але адразу ў машыні нешта затрашчала, хутка выхапіў яе назад, але ўжо зусім шчарбатую.

Іншым разам, было гэта ў нядзелю раніцаю, злавіў Кірыла шчупака (любіў ён часта рыбачыць)

і вяртаючыся з ракі дамоў, прысёў на прызьбе да гурта мужчын. У гурце быў прымак Апанас, што толькі нядаўна прыстаў у прымы знейкае лясное вёскі і ніколі яшчэ рыбацтвам не займаліся. Таму што Апанас з цікавасцю глядзеў на шчупака, дык нехта на съмех парай Кірылу падараўшчупака Апанасу, і Кірыла дзяўна ахвотна выканала раду і сам сеў праваруч ля Апанаса дыкажа:

— Ты мусіць яшчэ ня ведаеш, якія зубы ў шчупака?

— Не, ня ведаю.

— Вось памацай — раіць Кірыла.

Апанас леваю рукою ращаміў шчупакову зяпу і пальцам правае руکі асьцярожна дакрануўся да вострых шчупаковых зубікаў. Але тут Кірыла калі штурхне у локаць правае руکі, апанасаў палец увесь залез у зяпу, правая рука мімаволі сціснула шчупакову зяпу, зашчэмліваючи палец. Апанас з болю рвануў палец назад, але ён ужо быў тувесь парэзаны і акрываўлены.

Падобныя гісторыі здараліся калі не штодня, дык прынамся штотыдня. І хоць як па майстэрску Кірыла плянаваў свае ліхадзеяўствы, але ў іх было адно слабое мейсца: ён не прадбачаваў, што ягоныя ліхадзеяўствы адным канцом білі та ім самым, часам нават горш, як па іншых.

Быў у вёсцы адзін зядлы зьвералоў. І вось ён аднае зімы надумаўся стрыхнінаю лісоў труціць. Кірыла даведаўся, дзе той па раскідаў атрутныя галушки і адносічы, як толькі чуць пачало зайнамца на съвет, пайшоў пазьбіраў тыя галушки і пазатоптваў іх у сънег, толькі адну на нейкае ліха закруціў у ануцьку і палажыў сабе ў кішэню. Прышоўшы дамоў, нічога нікому ня кажучы, ён павесіў свой каптан на круку, а сам вышаў у каморку. Кірыліха толькі пачынала запальваць у печы, а дачка бралася заціраць зацірку. Скончышы сваю работу, дачка вымыла ложку, якою перла галушки, і шукала сухое ануцькі, каб абцерці яе. Тут яна ўбачыла вытыркаючу шматку з кішэні бацькавага каптана дык доўга ня думаючи выцягнула яе і выцерла ложку, трymаючи яе над міскую. Пры тым атручаная галушка вывалілася праста ў міску з заціркаю.

Калі паселі сънедаць, дык Кірыла сёrbаў зацірку найбольш зядла, ведама прамёрзши. Але раптам у яго замітусілася ў вачох, дзеям так-жэ зрабілася нядобра. Кірыліха толькі бралася за ложку, як Кірыла асалавеўшы асунуўся ёй на плячо. Яна падняла гвалт, прыбеглі суседзі і хутка прымчалі быўшага ваеннага санітара. Той заставіў усіх «зьездзіць да рыгі», потым і лепшшая помач зьявілася і неяк удалося ўсіх выратаваць. Зацірку вылілі на двор. На яе накінулася галодныя вароны, але за якія паўгадзіны яны каналі за вёску. Людзі доўга шукалі і дапытваліся, што за такое ліха магло быць ю зацірцы, аж пакуль Кірыла, ачуняўшы спытаўся, ці ёсьць ануцька ў яго кап-

тане. Тут выявілася, дзе раніцаю хадзіў Кірыла і што ён рабіў. Некаторыя шкадавалі, што суседзі выратавалі на свою голову каверзыніка. Агулам-жа вяскоўцы цешыліся, што ліхадзей так пакараў сам сябе, а найбольш съмляўся стары Сымон. Як на бяду Сымон жыў на водшыбе за вёску. Каб хоць на кім колечы спагнаць сваю злосць, Кірыла надумаўся спаліць сымонаў съвіран. Выбраў ён адну спакойную ноч і падлажыў пад страху съвірана доўгі запалены кнот з пачкам запалак. А поўначы па вёсцы забегалі вартавыя крічучы:

— Пажар, пажар!

Съвіран гарэў, як съвечка. Таму што ў съвірне звычайна знаходзіцца найбольшае сялянскае бацьце, дык Кірыла съмляўся калі пабачыў, што Сымон амаль нічога ня выратаваў са свайго съвірна. Але нядоўгі быў кірылаў съмех. Як разгарэўся съвіран, пачаў дзымуць вечер і што найгорш, дык дзымуць праста на вёску. Калі ў съвірне завалілася столь, з сярэдзіны пачалі вырывацца кускі гаручага сала. Людзі з мокрымі анучамі пазалазілі на стрэхі найбліжэйшых будынкаў і лавілі лятаючыя съветачы, але вось адзін кусок узяўняўся вельмі высока і паляцеў у кірунку вёскі ды ўпаў якраз на кірылава гумно. І трэба-ж здарыцца таکой бядзе, што на розе страхі ў гумне была невялікая дзірка; вось якраз туды зваліўся палымнеючы чусок і ўпаў на торп сена. Пакуль дабеглі да гумна людзі, пакуль яго адамкнулі, дык ужо полыме ўзяло ў свае пражорлівия абыймы ўвесь дабытак Кірылы.

Але ўсе гэтыя і падобныя прыкрасыці былі для Кірылы толькі паубяды. Вось на старасць пачала яму адрыгатца ўся абуза мінулага жыцця. У вёсцы ня было амаль ніводнага чалавека, якому-б ён мог спакойна глянуць у вочы, а найгорш дык было ў сваёй хаце. Калі падняліся дзеці, дык сваркі і лаянкі ў кірылавай хаце ніколі ня спыняліся, а часам дзела даходзіла і да чубоў. У гэткіх перапалках і самому Кірылу даводзілася атрымаць ад дзяцей неаднаго штурханца. Кірыліха галасіла штодня, а Кірыла пачаў уцякаць з хаты і агулам ад людзей.

Ня маючи на кім спагнаць сваю злосці, ён нідзе не знайходзіў сабе мейсца і хадзіў як сам ня свой. У такіх муках ён і не заўважыў узрастуючае болі ў жывице. І толькі аднаго дня, калі паслья абеду яго вырвала з крывёю і шалёны боль у страуніку не даваў яму супакою, Кірыла паехаў да лекара, але ужо было запозна. Выявілася, што ўвесь страунік быў апанаваны ракам. Час-ад-часу Кірылу давалі ўколы марфіны, каб злагодзіць боль, але як толькі мінала дзеяньне марфіны, дык жутка становілася ў кірылавай хаце ад незмаўкаючых ёнкаў. Якісці няўымоўны кашмар завалодаў у гэтай хаце і доўга ён ня зынікаў нават паслья хаўтураў па Кірыле.

А. Жменя.

Кангрэс „Рах Roman“

Дваццаць другі кангрэс «Рах Roman», які адбыўся сёлета ў Канадзе (Торонто, Монтрэаль, Квебэк) паміж 22 жніўня і 1 верасьня, зусім заслужана звязану на сябе ўсеагульную ўвагу. Прычынаю гэтага быў бяз сумніву. ягоны міжнародныя характеристар.

На Кангрэсе было 555 афіцыяльных прадстаўнікоў, якія рэпрэзэнтавалі 43 народы, між якімі знаходзілася так-жа і Беларусь (прадстаўнік ад БАКА «Рунь»), аднак з абсэrvатарамі і гасцямі налічвалася да 800 ўдзельнікаў. Галоўная тэма Кангрэсу была: «Заданыне універсытэту». Праца — як гэта звязана бывае на падобных кангрэсах — вялася ў камісіях, якіх у гэтым Кангрэсе было аж 9. І тут засум зразумелы жаль беларускага дэлегата праф. др. В. Жук-Грышкевіча, што зашмат было важных мейсцаў, на якія ён адзін ня мог разарваша.

Чаму так сталася, што на Кангрэс прыбылі толькі адзін беларускі дэлегат? Ці гэта недагляд з боку управы «Руні»? У даным выпадку не! Галоўная управа БАКА «Рунь» рабіла шмат старанняў, каб у З. А. Ш. зарганізаць свой адзьдзел, але без пажаданага выніку. Там ёсьць нямала беларускіх каталіцкае інтэлігэнцыі і ёсьць некалькі сяброў «Руні», але далёка расцярушаных. Управа «Руні» звязварталася да некалькіх асобаў, каб згадзіліся ўдзельніцаць у Кангрэсе, але адны з іх не захецелі нават адказаць на лісты, а іншыя згадзіліся паехаць, але чамусыці свайго абязаныня ня выканалі.

Цяпер пасля Кангрэсу павінна быць ясна беларускай каталіцкай інтэлігэнцыі ў З. А., што іхняя пасыўнасць прыносіць вялікую шкоду так для рэлігійнае, як і для беларуское нацыянальнае справы і бязумоўна гэтую шкоду неабходна направіць чымхутчэй.

Калісці наракаў у «Бацькаўшчыне» беларускі дэлегат на Кангрэсе Журналістай у Бэрліне на нядбайлівасць беларускага інтэлігэнцыі ў падрыхтоўкі да так важнага Кангрэсу — з няменшым жалем прыходзіцца гаварыць аб недацэнтваннія вялікае працы і замалым удзеле беларускага інтэлігэнцыі ў міжнароднай каталіцкай арганіза-

цы «Рах Roman». Гэтая арганізацыя ў зменшаным маштабе ёсьць Арганізацыяй Аб'еднаных Нацый. Тут мейсца для Беларусі ёсьць признанае і то для Беларусі не такое, якую жадалі-б бачыць нашы ворагі, але якую прадстаўляем мы — яе сыны.

Сёлетні дваццаць другі Кангрэс у Канадзе быў для нас першым, на якім мы былі як роўныя з роўнымі, як «праўныя» браты ўсіх іншых народаў. Тут з прыемнасцю трэба съцвердзіць, што праф. др. В. Жук-Грышкевіч годна рэпрэзэнтаваў БАКА «Рунь», аб чым звязвіліся весткі нават у іншанацыянальнай прэсе.

На заканчэнні Кангрэсу была прынятая вельмі зымистоўная дэкларацыя, у якой між іншым чытаецца: «Універсытэт ёсьць інстытуцыя, якая паводле слоў Свяцейшага Айца, што ён іх быў ласкавы даслаць для Кангрэсу, павінна стацца ў поўным значэнні слова праменюючым цэнтрам інтэлектуальнага жыцця.

Такое вышэйшае ўзгадаваньне апіраецца на інтэгральным разуменыні чалавека і яго мейсца, якое займае ў грамадзе, так-жа на дакладным паняцці самое праўды. Яно імкнецца, як да ўласцівае мэты, даць студэнту ў кожнай галіне веды, якую ён выбраў, такое паняцце чалавека і рэчаў, дзе-б быў захаваны праудзівы маштаб вартасці і дзе-б ён на толькі загартаваўся, што мог-бы выйсці пераможна з усіх ідэолёгічных спакусаў, не пакідаючы адначасна людзкога духа па-за лініяй ўсякага прагрэсу... Насільныя прасльедаванні — гэты трагічны і асаблівы праяў нашых часоў — накладаюць на універсытэты вольных краінаў асаблівую аваўязкі і вымагаюць хуткіх ды практычных вырашэнняў адносна тых культурных прыгнечаных сем'яў, якія трапілі ў вольны сьвет.

Што да паўсюднага крызісу ідэяў, вынікам чаго ёсьць вышэйуступленная эміграцыя, дык каталіцкія універсытэты будуть старацца супрацьдзейнічаць яму праз адпаведную пажыву для душ і сэрцаў маладога пакалення і то такім чынам, каб яно не займела тэй пустэчны, якая няўхільна прыцягвае наезд фальшывых ведаў...»

а. Ч. С.

НА РЭЛІГІЙНАЙ НІВЕ

СВЯЦЕЙШЫ АЙЦЕЦ АБ КАМУНІЗМЕ.

Прымаючы дні 13-Х на асобнай аўдыенцыі сяброў Італьянскае Каталіцкае Акцыі, Свяцейшы Айцец Пій XII заявіў, што сучасны сьвет загрожаны гвалтоўным і падступным ворагам і што неабходна затрымаша таго ворага, «каб ён ня сеяў руйнаў і съмерці». Паіменна гэнага ворага Свяцейшы Айцец не назваў, але азначыў яго зусім дакладна: «Сёньня Атыльля знайходзіцца між на-

мі і стараеца ўвесці разлад у містычным целе Хрыста... Небяспека пагражае ня толькі Італіі, але ўсюм сьвету».

КАТАЛІЦКІЯ ДНІ Ў БЭРЛІНЕ.

Ад часу падзелу Бэрліну на акупацыйныя зоны і ўзмацненню халоднае вайны калішняя сталіца Нямеччыны сталася цэнтральным фронтам гэтае вайны. То з аднаго, то з другога боку там ладзяща розныя маніфэстациі, зъезды і канфэ-

рэнцыі. Таму што ў савецкай акупацыйнай зоне палажэнне рэлігіі горшае з дня на дзень, дык ія дзіва, што Каталіцкія Дні, якія адбыліся ў брытанскай зоне Бэрліну між 22-24 жніўня пад клічам «Бог жыве» былі цэнтрам увагі ня толькі немцаў каталікоў, але агулам ўсяго съвету. На адкрыцці ўдзельнічала каля 100.000 чалавек і ў тым каля 80.000 з савецкае зоны, а наступнага дня на Алімпійскім стадыёне сабралася больш 200.000 чалавек, каб прысутнічаць на ўрачыстай Службе Божай, якую адправіў апостальскі нунций ў Нямеччыне Я. Э. Мюнх. На заканчэнні Каталіцкіх Дзён праамаўляў да прысутных праз радыё Свяцейшы Айцец. Удзельнікі разъяджаліся дамоў з узмоцненаю надзеяю і вераю, што ім Бог дасыць сілы пераможна ператрываць сучаснае ліхалеццё.

АЎСТРЫЙСКІ КАТАЛІЦКІ КАНГРЭС.

Сёлета першы раз пасля сканчэння вайны быў зарганізаваны ў Вене дні 14-19 Аўстрыйскі Каталіцкі Дзень пад клічам: «Царква змагаецца за права асобы і за ўласнасць». На гэту імпрэзу сабралася больш ста тысяч удзельнікаў. З гэтага нагоды Свяцейшы Айцец звязаўнічаў да аўстрыйскага народу з заклікам, у якім гаворыць з асаблівым націскам аб неабходнасці ажыццяўлення Каталіцкай сацыяльнае навукі ў штодзеннім жыцці.

АКТУАЛЬНАСЦЬ САЦЫЯЛЬНЫХ ПРАБЛЕМАЎ.

На дваццацьпятым Італьянскім Каталіцкім Тыдні, які сёлета адбыўся ў Торіне між 23-29 верасьня і меў праводную тэму «Прадпрыемствы ў мадэрнай эканоміі», усе прэлегэнты выказвалі думку, што для вырашэння сацыяльнага пытання неабходна дапусціць працоўных да ўдзелу ў адказнасці і эканоміі прадпрыемстваў.

МІЖНАРОДНЫЙ СПАТКАНЬНІ СВ. СЭБАСТЬЯНА.

Спіненны ў часе гішпанскага хатнія вайны міжнародны спатканыні каталіцкае інтэлігэнцыі св. Себастыяна, зноў аднавіліся ад 1947 г. і адбываюцца штогод на пачатку верасьня ў Гішпаніі. Сёлета таксама спатканыне адбылося між 6-12 верасьня і мела праводную тэму «Дачасная дзейнасць хрысьціянізму». На Спатканыні ўдзельнічалі найбольш ведамыя каталіцкія дзеячы з 22 дзяржаваў.

СПРАВА ГІШПАНСКИХ ПРАТЭСТАНТАЎ.

Гішпанія гэта амаль суцэльна каталіцкая краіна. Там пратэстантаў ёсьць усяго каля 20.000 і то пераважна чужынцоў. Але ад некаторага часу ў амэрыканскай і эўрапейскай прэсе пэўнага кірунку звязаўнічаў рад артыкулаў, якія стараюцца разъядзмухаць справу праўнага палажэння пратэстантызму ў Гішпаніі да паважных разъмераў.

Супраць гэткіх намаганняў ужо некалькі раз уздымаў свой голас Сэвільскі кардынал Я. Эм. Сэгюра. Нядаўна ён дамагаўся ад дзяржаўных дзейнікаў афіцыяльнага выясняння гэтае далікатнае справы, каб праз яе канчатковае палагоджанье палажыць канец непажаданым падбухторваныям звонку.

ЗYEЗД ДУШПАСТЫРАЎ КАТАЛІЦКАЕ АКЦЫІ.

Францыя ад вякоў ведамая сваімі пошукамі ў галіне новых кірункаў, душпастырскае дзейнасці. Ужо ад даўжэйшага часу ў Францыі ёсьць вельмі актуальным пытаньне больш дзейнага способу душпастырства між працоўнымі масамі і ў гэтым кірунку вядуцца вельмі съмелыя эксперыменты, якія потым студыююцца ў большых і меншых кругах. Каб падзяліца сваімі думкамі і досьледамі некалькі сот душпастыраў Каталіцкае Акцыі між Працоўных мелі сваю сесію дні 17 верасьня ў Вэрсалі. Там-же перад тым адбывался падобная сесія душпастыраў Хрысьціянскае Працоўнае Моладзі. Такія сесіі, канфэрэнцыі і з'езды для вымены думак і абагульнення досьледаў прычыняюцца паважна да актыўизации духовага жыцця.

ЭКУМЭНІЧНАЯ КАНФЭРЭНЦЫЯ ў ЛЮНД.

Сёлетня экумэнічная канфэрэнцыя, якая трывала 15 дзён і закончылася 6 верасьня ў Люнду (Швецыя), звязаўна на сябе большую ўвагу чым падобныя папярэднія канфэрэнцыі, бо на ёй упяршыню экумэнічны рух займаўся такімі далікатнымі пытаннямі, як: розыніца веравызнаннія сяброў канфэрэнцыі; Царква — Яе прырода, адзінасць, цягласць і Яе цэнтр — Святая Вячэра. Так-же першы раз у гісторыі экумэнічнага руху на Канфэрэнцыі прысутнічалі хоць толькі як абсерватары чатыры афіцыяльныя каталіцкія дэлегаты.

Люнндская Канфэрэнцыя, падобна як і папярэднія, ня выдала ніякіх абавязуючых пастановаў, але яна намеціла некаторыя вытычныя для далейшага дзейнасці. Удзельнікі Канфэрэнцыі стаяць перед фактам, што для развязання рэлігійных праблемаў патрэбны час, магчыма нават доўгі, бо разьдзіраць заўсёды і ўсюды шмат хутчэй, як сшываць.

НЯМЕЦКІЯ БІСКУПЫ СУПРАЦЬ КАМУНІЗМУ.

На сваёй канфэрэнцыі ў Фульдзе нямецкія каталіцкія біскупы сёлета 8 верасьня выдалі супольны ліст да вернікаў, у якім пералічоюць усе супрацьрэлігійныя і асабліва супрацькatalіцкія выступленыні ўசюдня - нямецкае камуністычнае ўлады.

АДНАЎЛЕНЬНЕ МАНАСТЫРА НА МОНТЕ КАСІНО.

Зыншчаны ў часе апошняе вайны бэнэдыктынскі манастыр на гары Монтэ Касіно ў Italii сёлета ўжо на толькі адноўлены, што яго зноў занялі

аіцы бэнэдыктыны. Для беларусаў гэты манастыр ведамы ня толькі тым, што там на гары злажылі сваё жыцьцё некалькі сот беларусаў, але так-жа і тым, што ў манастыры правіца рэгулярна Служба Божая за палёглыя беларускіх жаўнеру.

У БАЎГАРЫ СУДЗЯЦЬ ДУХАВЕНСТВА.

Ад 29 верасня да 3 кастрычніка ў Софіі адбываўся вялікі судовы працэс супраць 40 асобаў, абінавачаных у «шпіёне» і змове супраць дэмакратычнае баўгарскае ўлады на карысць Фран-

цыі і Ватыкану». Між адвінавачанымі было 24 каталіцкіх сьвятароў і адзін біскуп. Суд прайдзіў паводле савецкае систэмы і закончыўся жарстокім прысудам: біскупа Я. Э. Аўгена Боссілкова і сьвятароў Е. Шішкоўва, В. Емкова і П. Джіджова засуджана на смерць, іншых на розныя кары ад 10 да 18 гадоў турмы. Засуджаных на смерць растрэлена. Сам суд і прысуд съведчаць вымоўна аб зядласці бальшавікоў, з якою яны намагаюцца зьнішчыць уплыў Каталіцкае Царквы ў падуладных дзяржавах.

Нарач — найбольшае беларускае возера

БЕЛАРУСКАЯ ХРОНІКА

Ажыўленыне на выдавецкай ніве.

Сёлета беларуская пэрыядычная прэса на эміграцыі ў парадунаныні да мінулага году значна ажывілася, але нажаль з такім-ж праявамі, якія былі выбухлі ў 1948 г. Ад пачатку году да верасня месяца з'явілася агулам 30 назоваў беларускіх газетаў і часапісаў, у тым ліку аж 19 новых.

Непэрыядычная прэса так-же значна ажывілася ў парадунаныні да мінула году. Вельмі карысную выдавецкую дзеянісць распачало Зтуртваньне Беларусаў у Монтрэалі, перавыдаючы беларускія сцэнічныя творы.

БАЦЬКАЎШЧЫНА.

Русыфікацыйны наступ узмацняеца.

Уся савецкая так расейская, як і «беларуская»

прэса дае штограз новыя доказы ўзрастаючага русыфікацыйнага наступу на Беларусі падобна як і ў іншых савецкіх рэспубліках. Сёлета ў Беларускім Дзяржаўным Універсітэце на ўсіх факультэтах новаўступаючыя студэнты мусілі здаваць іспыты «па рускай мове і літаратуре, беларускай мове», беларускія літаратуры ведаць ня вымагаюць. Толькі на філялягічным факультэце вымагаюць так-же злажыць іспыт і з беларускае літаратуры, але і там на першым месцы стаіць расейская мова і літаратура.

Новазарганізаваныя бібліятэкі ў гарадох і вёсках складаюцца амаль выключна з расейскіх кніжак. У некаторых бібліятэках нават і успаміну няма аб беларускіх кніжках. Напр. «Звязда» № 195 з 17-VIII-1952 паведамляе: «У в. Камаровічы Каўтыкевіцкага р. адкрыта новая бібліятэка... Біблі-

ятэка налічвае некалькі сот твораў класікаў рускай літаратуры і савецкіх пісьменьнікаў». У tym-жа нумары «Звязды» ёсьць фатографія «кніжнага магазіну», дзе камсамолка выбірае падручнікі для новага навучальнага году, у яе руках і на паліцах відаць толькі расейскія кнігі. Далей у tym-жа нумары газэты якісці I. Матвеенка публікуе вялікі артыкул: «Вялікі рускі народ — выдатная нацыя і кіруючая сіла ў СССР» — тут ужо выяўляеца ясна, што па ўсім СССР русыфікацыі наступ такі вялікі, што ўжо і хаваць німа чаго, як гэта рабілася перш. Наймацнейшы наступ ідзе праз школу. У беларускіх школах усяго толькі назоў астаўся, што яны «беларускія», а выклады вядууща амаль выключна парасейску, падручнікі так-жа пераважна расейскія. Напрыклад «Звязда» з 13-VII паведамляе: «У гэтым годзе прадугледжана прывезыці ў Пінскую вобласць 105 назоў падручнікаў у рускай мове і 67 у беларускай». Усе кіруючыя становішчы абсаджаны расейцамі, новаабраны ЦК камуністычнае партыі БССР складаеца відношна з расейцаў і амаль усе расейцы першыя сакратары Воблкомаў. Так выглядае на практыцы «нацыянальная па форме БССР».

АРГЕНТЫНА.

З арганізацыйнага жыцця.

Пасыль летняга перапынку Згуртаваньне Беларусаў у Аргентыне днія 20-IX з нагоды Дня Моладзі ажывіла сваю арганізацыйную дзейнасць, ладзячы сяброўскую вечарынку, на якую сабралася шмат ня толькі моладзі, але і старэйшых з новае і старое эміграцыі.

АЎСТРАЛІЯ.

Аднаўленыне бюлетэню.

Згуртаванье Беларусаў у Аўстраліі пасыль гадавога перапынку зноў пачало выдаваць свой Інфармацыйны Бюлетэн, пад новай рэдакцыяй.

ГІШПАНІЯ.

Гішпанская прэса аб Беларусі.

У ілюстраваным гішпанскім часопісе «*Bilbao Champre*» №р. 8-9 з'явіўся прыгожы інфармацыйны артыкул аб Беларусі Я. Сурвілы пад загалоўкам «*Mi patria Bielorussia*» з трымя беларускімі краявідамі.

З. Ш. А.

Ні міжнародным фэстывалі.

У Дэтройце 24 жніўня на стадыёне «Кэйворт» адбыўся міжнародны фэстываль песні і танцаў. Удзельнічалі ў ім: баўгары, беларусы, нэгры, паллякі, сірыцы і украінцы. Зацікаўленыне фэстывалем было даволі вялікае, да гэтага паважна прычыніліся рэклама ў прэсе і радыё. Беларусы з Дэтройту першы раз выходзілі на міжнародны выступ, але выступілі годна. Беларуская народная песня і танцы выклікалі супраудную буру воллескаў і агульнае зьдзіўленыне, займаючы першое месца ў фэстывалю.

Студэнцкі Зьезд у Нью-Ёрку.

Сёлета 2 верасьня адбыўся другі гадавы Зьезд сяброў Беларускага Студэнцкага Таварыства ў З. Ш. А. Перад адкрыццём Зьезду япіскап БАПЦ уладыка Васіль адслужыў малебень у намераныні студэнтаў. Пасыль адкрыцця і выбору прэзыдый Зьезду віталі прадстаўнікі беларускіх арганізацыяў у З. Ш. А. Справа здача ўступаючае управы выказала, што БСТ узрасло колькасна і памацнела матэрыяльна. У гэтым акадэмічным годзе большасць сяброў БСТ знайшла магчымасць прадаўжаць свае студыі, або іх распачаць. Уканцы выбрана новую управу ў такім складзе: старшыня — П. Манькоўскі, сябры управы — Г. Ганчарэнка і Ю. Станкевіч. Пасыль Зьезду адбылася сяброўская бяседа для ўдзельнікаў і госьціяў.

90-ыя ўгодкі беларускае пэрыядычнае прэсы.

Галоўная управа Саюзу Беларускіх Журналістаў у Брукліне парабіла стараныні для азначэння 90-ых угодкаў выхаду ў съвет першое беларускае газэты «Мужыцкая праўда».

КАНАДА.

Дактарат з беларускае літаратуры.

Беларускія навуковыя кадры сёлета ўзбагаціліся яшчэ адным доктарам. У канадскім універсітэце ў Аттаве праф. В. Жук-Грышкевіч дня 26 ліпеня выдатна абараніў перад журы славісту сваю дакторскую дысэртацию на тэму: «Лірыка Янкі Купалы», атрымоўваючы навуковы тытул доктара філязофіі.

ФРАНЦЫЯ.

Новы адзьдзел А. Б. Р. Ф.

Ужо ад даўжэйшага часу адчувалася паважная патрэба беларускае арганізацыі на поўначы Францыі, дзе пражывае вялікая колькасць беларусаў расіцярушаных па большых і меншых гарадох Норду і Па-дэ-Калэ. Ідучы на сустрэчу гэтай пякучай патрэбе, ініцыятыўная група беларускіх работнікаў, дзякуючы актыўнай помачы беларускіх студэнтаў з Лэвэну, сёлета 28 верасьня склікала арганізацыйны Зьезд. З гэтае нагоды прыехаў у Туркуэн а. Аўгень Смаршчок душпастыр БАПЦ у Бэльгіі з часткаю Беларускага Студэнцкага Ансамблю пад кіраўніцтвам праф. М. Равенскага; а гадз. 11 ў памешканыні Хрысьціянскага Сындыкату адправіў Службу Божую.

Папалудні таго-ж дня ўсе дэлегаты і госьцы сабраліся ў салі Хрысьціянскага Сындыкату ў Рубэ. На Зьездзе прысутнічаў так-жа гэнэральны скратар CFTC для Рубэ і ваколіц і прадстаўнікі ад украінскіх мяйсцовых арганізацыяў. Перад адкрыццём Зьезду хор студэнтаў адсіпяваў малітву «Магутны Божы» і некалькі народных песні. Адчыніў Зьезд прывітальным словам старшыня ініцыятыўнае групы Я. Лазута. Віталі так-жа Зьезд французскія і украінскія госьці. Далей вёў Зьезд інж. Л. Рыдлеўскі. Аз나ёміўшыся з сучасным палажэннем працоўных агулам і беларускім у

асаблівасці, прысутныя пастанавілі заснаваць Беларускі Адзідзел Хрысціянскага Сындыкату Працоўных (CFTC) для Паўночнае Францыі, выбіраючы ўправу новага Адзідзелу ў такім складзе: старшыня — Я. Раманоўскі, сакратар — Я. Лан-

зута, скарбнік — Ул. Каштэлян. Рэвізійная Камісія: старшыня — Я. Чэрвінскі, сябры — Ул. Качан і М. Калеснікевіч. У пляне працы на бліжэйшую будучыню намечана правесыці рэгістрацыю беларусаў на абшары свае дзейнасці.

Абразкі з жып'ця

ТАЁМНЫ СКАРБ.

У японскім горадзе Шіоку адзін стары шляхоцкі род меў якісці таёмы скарб, захаваны ў невялікай скрыначцы. Трыста гадоў нікто не заглядаў у ту ю скрыначку, бо быў пераказ, што хто загляне ў скрыначку, за кару асьлепне. Толькі ў 1925 г. найстарэйшы ў родзе наважыўся выясняць тайну скрыначкі і адчыніў яе. На вяліке зьдзіўленне ўсіх, там знайдзена толькі абразок якоесь «Жанчыны» з подпісам «Святая Марыя» і чоткі. Але пры гэтым выявілася, што той «скарб» паходзіць яшчэ з тых часоў, калі першыя каталіцкія місіянары зьявіліся ў Японіі, тады продкі ўспомненага роду былі прынялі хрост, але ў часе крывавага прасльедавання, якое пачынаючы ад 1587 г. трывала больш паўстагодзьдзя, загінулі мучаніцкаю съмерцю першыя японскія вернікі, у тым ліку і продкі таго роду. Як дробнае зернятка першых засеукаў хрысціянства нехта з продкаў схаваў абразок Маці Божая і чоткі ў «таёмную» скрыначку і перадаў яе патомкам, дзе і захоўваўся дбайліва той няведамы «скорб» цэлым стагодзьдзі. Жыццёвая сіла таго дробнага зернятка ня зьнікла, бо ўсе сямейнікі ўспомненага роду зноў сталіся вернымі дзяцьмі Каталіцкае Царквы і аброз Маці Божая заняў у іхным доме самае пачэснае мейсца.

«У ДАРОГУ».

Паводле адвежнага звычаю беларускі старанна перахоўваюць найлепшую вопратку ў кубле і там на дне звычайна ляжыць найпрыгажэйшая кашуля прызначаная на съмерць.

Аднойчы летам бабулька перасушвала ўсё сваё добро, захаванае ў кубле, а ўнукі з цікавасцю прыглядаліся да прыгожых тканінаў і адзенняня. Уканцы бабулька выняла цудоўна вышытую сарочку і паказваючы яе найстарэйшай унуучы, казала:

— А гэта во мне на съмерць. Помні Ганульку, каб мяне ў гэту сарочку па съмерці апранулі.

— Бабулька, але-ж гэта найпрыгажэйшая сарочка, якую вы маецце.

— Вось якраз дзеля гэтага я је і хаваю на съмерць.

— Але-ж па съмерці закопваюць усё ў зямлю і забрудзяць.

— Так Ганулька, цела закопваюць у зямлю, але душы нельга закапаць, ды-й цела некалі ўвас-

кросяне і пойдзе разам з душою ў неба. Ты глядзі, калі йдзеш у госьці да некага, дык стараешся апрануцца, як мага лепш. Дык падумай, як трэба апрануцца, калі хочаш ісьці да самога Бога, твойго Стварыцеля.

Ганулька крыху памаўчала, а потым прытліўшыся да бабулькі, казала:

— І я сабе вышыю, прыгожую, прыгожую кашулю!

ЯК РОДНАГА СЫНА.

Праз вёску праходзіў невялікі вайсковы адзідзел. Змучаныя жаўнеры затрымаліся на некалькіх хвілін для адпачынку. Іх абступілі жыхары вёскі, распытваючыся аб розных навінах. Адна старэйшая жанчына прыгледзелася, што найменшы ростам жаўнер быў вельмі зьняможаны, дык заклікала яго да сябе ў хату і частавала, як найлепшага гасьця, прыгаворваючы:

— Еж, мой саколік, еж колькі можаш.

— Дзякую цётка, — гаварыў жаўнер, — вымяне так частуецце, як родная маці.

— Праўду кажаш, мой любы, але хто ведае, можа дзе цяпер твоя маці частуе майго сына, бо ён так-жа, як і ты, ў войску службыць.

АПОШНЯЕ СЛОВА.

Уканцы мінулага стагодзьдзя ў нямецкім горадзе Бонн, дзе цяпер знаходзіца асадак нямецкага ўраду, у універсітэтскай клініцы прафэсар рыхтаваўся апэраваць язык аднаму селяніну. Таму, што гэта быў асабліва цяжкі выпадак, дык у апэрацыі салі сабралася шмат студэнтаў мэдыцыны. Перад пачаткам апэрацыі прафэсар звярнуў вхораму ўвагу, што калі-б адперацый удалася нават найлепш, дык і тады хворы назаўсёды астанецца нямком і уканцы дадаў:

— Калі вы хочаце яшчэ нешта сказаць прысутным, дык кажэце, але перш падумайце, бо гэта будзе апошніяе слова ў вашым дачасным жыцці.

На салі запанавала глыбокая моўчанка, селянін думаў, а ўсе прысутныя ўважна глядзелі на яго. Па хвіліне селянін голасна прамовіў:

— Слава Ісусу Хрысту!

Гэта быў ягоныя апошнія слова і яны былі сказаны з такім пачуцьцём, што глыбока зварушылі ўсіх прысутных, а на вачох прафэсара нават за круціліся сылёзы. Апэрацыя прайшла вельмі ўдала.

www.Kamunikat.org